

Ἐργατοῦ Τσοπανάκη, *Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ*, Θεσσαλονίκη- Ἀθήναι 1994, σελ. 828.

Προλεγόμενα τῆς κριτικῆς

Ἡ Γραμματικὴ εἶναι ἡ βάσις τῆς Παιδείας. Μὲ αὐτὴν γίνεται ἡ ὀργάνωσις τῆς σκέψεως μέσα ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ λόγου. Διότι λόγος εἶναι ἡ φανέρωσις τῆς σκέψεως, ἄρα ὁ λόγος μας εἶναι ἡ σκέψις μας. Διὰ νὰ γίνῃ ἡ σκέψις, ἡ ἀφηρημένη τοῦ ἐγκεφάλου, λόγος ἐκφωνούμενος ἀπὸ τὸ στόμα —δὲν γίνεται τυχαίως. Γίνεται μὲ μίαν μυστικὴν διαδικασίαν πολὺπλοκὸν ποῦ ἔχει νόμους καὶ κανόνες καὶ ταξινομήσεις τῶν λέξεων (= ἐννοιῶν) εἰς τὰς φιλοσοφικὰς κατηγορίας τῆς Νοήσεως. Αὐτὴν τὴν διαδικασίαν, φύσεως καθαρῶς φιλοσοφικῆς, παρουσιάζει ἡ Γραμματικὴ, μάθημα καθαρῶς φιλοσοφικόν. Οἱ ἄνθρωποι ὁμιλοῦν ἄριστα χωρὶς γραμματικὴν. Ἐπὶ χιλιετίας οἱ λαοὶ ὠμίλησαν χωρὶς νὰ ὑποψιασθοῦν ὅτι ὑπάρχει Γραμματικὴ. (Αὐτὴν τὴν ἀνεκάλυψαν οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι, σήμερα δὲ αὐτὴν χρησιμοποιοῦν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου).

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ζῶμεν καὶ χαιρόμεθα τὴν ζωὴν χωρὶς νὰ ὑποψιαζόμεθα τί ἔργον κάμνει ἡ καρδιά, οἱ πνεύμονες, τὰ νεφρά. Ὁ ἰατρὸς ὀφείλει νὰ μάθῃ τὴν Ἰατρικὴν καὶ πῶς λειτουργεῖ τὸ κάθε κύτταρον τοῦ σώματος. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸν λόγον. Ὁ προφορικὸς λόγος δὲν χρειάζεται τὴν Γραμματικὴν. Διὰ τὸν γραπτὸν λόγον ὅμως ὁ κάθε πολίτης ὀφείλει νὰ μάθῃ πῶς λειτουργεῖ ὁ λόγος, ποία εἶναι ἡ προσωπικότης τῆς κάθε λέξεως, καὶ αὐτὸ θὰ τὸ μάθῃ ἀπὸ τὴν Γραμματικὴν. Χωρὶς γραμματικὴν δὲν ἔμπορεῖ ὁ ἄνθρωπος οὔτε νὰ γράψῃ σωστὰ οὔτε νὰ ἐννοήσῃ μὲ σαφήνειαν καὶ ἀκρίβειαν τὸ κάθε γραπτόν.

Ὅλα τὰ ἔθνη ἔχουν μίαν γλῶσσαν εἰς τὸν βίον τους. Τὴν γραπτὴν τους γλῶσσαν καὶ μίαν Γραμματικὴν, τὴν Γραμματικὴν τῆς γραπτῆς. Ἄν τὴν γράφουν σωστὰ εἶναι ἀδιάφορον. Ἡ Ἑλλάς ἔχει μίαν γλῶσσαν γραπτὴν καὶ μίαν Γραμματικὴν αὐτῆς τῆς γραπτῆς, ποῦ τὰ μεταχειρίζονται συνεχῶς ἐπὶ 3-4 χιλιάδες χρόνια. Καὶ μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ 1976 αὐτὴν μεταχειρίζεται βαρβαρικῶς ἕως τῶρα.

Τὸ βιβλίον ποῦ κρίνεται δὲν τιτλοφορεῖται καὶ δὲν εἶναι καθαρὰ Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ. Λέγεται *Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ*. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐτάφη τὸ 1976 ὑπὸ τοῦ κ. Ράλλη. Ἡ ΝΕ τοῦ Τσοπανάκη εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν νέαν Γραμματικὴν τοῦ 1976 καὶ ἀπὸ τοῦ Τριανταφυλλίδη. Καὶ δείχνει τὰ σφάλματά των. Καὶ ἀναμοχλεύει τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ποῦ παρεξηγήθη καὶ ὠδήγησεν εἰς τὸ λάθος τοῦ κ. Ράλλη, ποῦ παρεδέχθη καὶ ὁ ἴδιος. Ὁ Τσοπανάκης καταγγέλλει τὸ λάθος καὶ ἀφήνει τὸν ἀναγνώστην νὰ τὸ ἀναζητήσῃ ὁ ἴδιος, διότι αὐτὸς δὲν θέλει νὰ ἐπηρεάσῃ κανένα. Ἡ κριτικὴ ἐπέζητησε τὰ ἐμμέσως τιθέμενα ζητήματα νὰ τὰ παρουσιάσῃ ἀμέσως, διὰ νὰ διευκολύνῃ τὸν ἀναγνώστην. Κανένας ἀναγνώστης δὲν ἔμπορεῖ νὰ διαβάσῃ 828 σελίδας γραμματικῆς διὰ νὰ ἀποκρυπτογραφήσῃ τὰς περιφραστικῶς καλυπτομένας κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι λέγονται καθαρὰ εἰς τὸν ἐπίλογον. Καὶ ἡ κριτικὴ ἐπέζητησε νὰ ξεκαθαρισθοῦν ὠρισμένοι ἐννοιοὶ ποῦ εἰς τὸ βιβλίον εἶχαν ἀόριστον σημασίαν. **Ἡ κριτικὴ οὐδὲν βεβαιώνει οὔτε ἀρνεῖται, ἀπλῶς διασαφεῖ καὶ ἀφήνει τὴν κρίσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην.** Τὸ μόνον ποῦ ἐζητήθη εἰς τὸ κριτικὸν ἔργον συνίσταται εἰς τὴν παρουσίαν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς ιστορικῆς πραγματικότητος ποῦ ἀφοροῦν τὴν γλῶσσαν μας, τὴν ἀρχαιοτέραν ὅλων, τὴν σεβαστοτέραν διεθνῶς, τὴν μητέρα καὶ τροφὸν ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν.

1. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ δὲ βιβλίον ποὺ συνέγραψε κωδικοποιεῖ, ὅπως συμπεραίνω, τοὺς τύπους ποὺ πρέπει νὰ ἔχη ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία καθ' ὑπόδειξιν ἐπιτροπῶν συνετέθη τὸ 1976 καὶ ὠνομάσθη Νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ὁ Σ(υγγραφεὺς) εὐρίσκει ὅτι ἡ συντεθεῖσα γλῶσσα καὶ γραμματικὴ τοῦ 1976 πάσχουν, καὶ διὰ τοῦ βιβλίου του ἐπιδιώκει τὴν βελτίωσίν των. Οὕτω ἀπορρίπτων τὴν ἀτονίαν καὶ ὀρθογραφικὴν ἀνταρσίαν τῆς γλώσσης τοῦ 1976 ὁ Σ. υἱοθετεῖ τὴν γραφὴν καὶ ὀρθογραφίαν τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως με πνεύματα, τόνους καὶ τὴν περισπωμένην καὶ χωρὶς ἀνορθογραφίας, ἐκτὸς περιορισμένων ἐξαιρέσεων.

Ἡ ὀρθὴ καὶ δικαία κρίσις τοῦ βιβλίου τούτου, προϊόντος ἐπιμόχθου καὶ μακροετοῦς προπαρασκευῆς, ἐνέχει καὶ τὸ πρόσθετον βάρος, ὅτι συγχρόνως θέτει ὑπὸ κρίσιν καὶ τὸ ὅλον γλωσσικὸν σύστημα τοῦ 1976, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸν κόσμον ἐκρίθη ἔνοχον τῆς καταρρεύσεως ὅλης τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐκβαρβαρώσεως τοῦ δημοσίου λόγου τῆς Κοινωνίας μας.

2. Πρὶν ἐγὼ ἐκφέρω οἰανδήποτε γνώμην ἢ κρίσιν περὶ τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον ἐμελέτησα μετὰ προσοχῆς ὀλόκληρον, νομίζω σκόπιμον νὰ παρουσιάσω τὴν περὶ τοῦ βιβλίου γνώμην τοῦ ἰδίου τοῦ Σ., ὡς τὴν ἐκφέρει εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦ βιβλίου (σελ. 813-816): «Ἀντιμετώπισαμε προβλήματα πολὺπλοκα καὶ ρευστὰ στὸν τονισμό, στὶς καταλήξεις, τὴν σημασιολογικὴ μεταβολή, καὶ σύγχυσι. Ἡ ρευστότητα αὐτὴ δὲν ἐπιτρέπει Γραμματικὴ με νόμους ὑποχρεωτικούς, ἀλλὰ τὴν κάνει πρόσκαιρη ἐπισήμανση τύπων, ποὺ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἀβέβαιοι, ρευστοί, ἀκαταστάλαχτοι καὶ ἔτοιμοι νὰ ἀλλάξουν. Ὁ σύγχρονος γραμματικὸς συναντᾷ παραδείγματα λόγου ποὺ ἀποδεικνύουν τάσεις γλωσσικῆς, ἀπὸ τίς ὁποῖες πολλὲς θὰ ἐξαφανισθοῦν, ἄλλες ποὺ μποροῦν νὰ μείνουν. (Παρατίθενται 14 περιπτώσεις με παραδείγματα, αἱ ὁποῖαι εἶναι πηγαι ἀβεβαιότητος). Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς δείχνουν πόσο ῥιψοκίνδυνον ἐπιχείρησι ἀναλάβασαμε... με ὄσιν τύχη μπορεῖ νὰ ἐλπίζη ὅτι θὰ βρῆ μπροστὰ του ἕνας ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἀγοράζει λαχεῖα, ἀλλὰ ὑπακούει εἰς τὸ ἐπιστημονικὸ χρέος».

3. Ἀλλὰ διὰ νὰ κατανοηθῆ τὸ βιβλίον ὡς δημιούργημα πρέπει νὰ ἴδωμεν τὰς ἰδεολογικὰς του βάσεις, τὸ εἶδος τοῦ περιεχομένου του καὶ τὸν σκοπὸν του. Αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ εἴπῃ διὰ τοῦ στόματός του ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς καὶ τὰ λέγει. Εἰς τὴν § 83 λέγει ὅτι «κάθε γλῶσσα κινεῖται σχεδὸν μοιραῖα σὲ δύο ἐπίπεδα, τὸ προφορικὸ καὶ τὸ γραπτὸ. Οὐτε ὁ Ψυχάρης οὐτε ὁ Τριανταφυλλίδης οὐτε οἱ νεότεροι δημοτικιστὲς τὸ εἶχαν προσέξει. Ἡ καθαρεύουσα εἶναι ἡ συνέχεια καὶ τελικὴ μορφή (τῆς γραπτῆς) τοῦ Ἀττικισμοῦ, ἐνῶ ἡ δημοτικὴ εἶναι ἡ συνέχεια καὶ ἡ ἐξέλιξι τῆς προφορικῆς γλώσσας, δηλ. τῆς ὁμιλουμένης Κοινῆς».

Ὡς πρὸς τὸ εἶδος τοῦ περιεχομένου, αὐτὸ φαίνεται εἰς τὰς §§ 84 καὶ 696 ὅπου φράφονται: «Ἡ ΝΕ τοῦ 1941 τοῦ Τριανταφυλλίδη «κωδικοποίησε τὸν προφορικὸ κυρίως λόγον τῆς ἐποχῆς τοῦ 1900-1940. Ἡ μεταπολεμικὴ ἐποχὴ, με τὴν ἐξάπλωσι τῆς παιδείας σὲ εὐρύτερα στρώματα... γνώρισε μέσα σὲ ἄλλα τόσα χρόνια (1950-1991) μὴν ἀνάμειξι σὲ ὄλους τοὺς τομεῖς ἢ ὁποῖα δὲν ἔχει ἀκόμη κατασταλάξει, ὅπως φάνηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἀποτύπωσι ποὺ ἐπιχειρήσαμε».

Καὶ ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν, ἐν § 86: Ἡ Γραμματικὴ μας αὐτὴ γράφεται με αὐτὴν τὴν πρόθεσι: νὰ δείξη ὅτι οἱ ἕως τώρα ἀπόπειρες νὰ συστηματοποιηθοῦν οἱ κανόνες τῆς δημοτικῆς στηρίζονται στὴν προφορικὴ τους κυρίως παράδοσι, καὶ ὅτι ἡ γλωσσικὴ μας ἐξέλιξι, μετὰ τὸν 2ο παγκόσμιον πόλεμον, ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια καινούργιες ἀνάγκες καὶ ἐνίσχυσε τὸ γραπτὸ ἐπίπεδον τοῦ λόγου.

4. Ἐν ὄψει τῶν στοιχείων ποὺ μᾶς δίδει ὁ ἴδιος ὁ Σ. (ἐνδεχομένως οἱ λόγοι του εἶναι συντομευμένοι, ὅμως ἔχουν ἀποδοθῆ μετὰ σχολαστικῆς ἀκριβείας)

περί τῶν βάσεων τοῦ βιβλίου του, τοῦ περιεχομένου του καὶ τοῦ σκοποῦ του θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐλέγξωμεν καὶ ἐνδεχομένως νὰ δείξωμεν τυχὸν ὑπάρχουσαν διάφορον ἄποψιν ἀφήνοντας τὴν κρίσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην. Τὸ βιβλίον εἶναι μέγα καὶ ἡ ἀπάντησις κατ' ἀνάγκην δὲν θὰ εἶναι βραχεία. Χρέος μου εἶναι ἡ συντομία καὶ ἡ σαφήνεια. Ἐπειδὴ δὲ τὸ βιβλίον ἀποτελεῖ κωδικοποίησιν καὶ τῆς γλώσσης τοῦ 1976, ἡ ὁποία ὁμοφώνως ἔχει κριθῆ ὡς μέγα λάθος (τοῦτο παρεδέχθη καὶ ὁ ἰδρύσας τὴν γλώσσαν αὐτὴν Ἰπουργὸς διὰ δημοσίας δηλώσεως), ἀλλὰ μέχρι σήμερα δὲν ἔχει ἐντοπισθῆ τὸ λάθος αὐτό, ἡ παρούσα κρίσις ἴσως νὰ φανερώσῃ καὶ τὸ λάθος αὐτό.

5. Ἡ κριτικὴ θὰ γίνῃ εἰς τὰς δύο πλευράς του, τὴν γενικὴν ἀρχιτεκτονικὴν του τοποθέτησιν καὶ τὴν εἰδικὴν κατὰ κεφάλαια δόμησιν. Διὰ τὴν πρώτην πλευρὰν εἰδικώτερον θὰ κριθοῦν αἱ θέσεις του·

Α' Ἡ θέσις τοῦ βιβλίου

α'. Ἐάν ὄντως ἡ γλώσσα κινεῖται εἰς δύο ξεχωριστὰ ἐπίπεδα, τὸ προφορικὸν καὶ τὸ γραπτόν.

β'. Ἐάν κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἀρχῆς αὐτῆς ἡ γραπτὴ κοινὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔχει ὄντως ὡς συνέχειαν καὶ τελικὴν μορφήν τὴν καθαρῆς τοῦ 1994

γ'. Ἐάν ὄντως ἡ προφορικὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου συνεχιζομένη κατὰ τοὺς αἰῶνας καὶ ἐξελισσομένη ἔφθασεν ὡς ἡ ὁμιλουμένη σήμερον, ἡ δημοτικὴ. Καὶ ἐπειδὴ φοβοῦμαι τὴν σύγχυσιν τῶν ὄρων ὡς ἀφορμὴν ἀσυνενοησίας καὶ παρερμηνειῶν θὰ ἐπιδιώξω ἀποσαφήνισιν μὲ περαιτέρω ἐρωτήματα.

δ'. Τί ἐννοοῦμεν Ἀττικισμὸν εἰς τὴν γραπτὴν Κοινήν.

ε'. Ποία εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς γραπτῆς Κοινῆς καὶ τῆς προφορικῆς Κοινῆς.

ς'. Τί ἐννοοῦμεν Νεοελληνικὴ γλώσσα; Ποία ἡ διαφορὰ τῆς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα.

ζ'. Τί εἶναι δημοτικὴ (προφορικὴ) γλώσσα

η'. Ποίαν γλώσσαν μελετᾷ καὶ κωδικοποιεῖ ἡ παρούσα ΝΕ γραμματικὴ καὶ

η'. Ἡ ΝΕ γραμματικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα.

Β'. Ἡ κατὰ κεφάλαιον κρίσις τοῦ βιβλίου.

6. Θέσις. α'. Ἡ γλώσσα κινεῖται εἰς δύο ἐπίπεδα, προφορικὸν καὶ γραπτόν. Ἐπειδὴ ἡ θέσις συνδέεται καὶ μὲ τὴν Α' ε' πρέπει νὰ τὴν προσέξωμεν ἀναλυτικώτερον. Ναί, ἡ γλώσσα κινεῖται εἰς δύο τελειῶς διάφορα ἐπίπεδα. Ὁ κόσμος τὰ νομίζει ὁμοία: αὐτὰ ποὺ λέγεις, τὰ γράφεις καὶ τέλος. Ὅμως χωρίζονται ἀπὸ ἄβυσσον. Κανεὶς ἀναλφάβητος δὲν δυσκολεύεται νὰ ὁμιλῇ περὶ πάντων ὡς ῥήτωρ. Ἡ μητροδιδάκτος γλώσσα εἶναι φυσικὴ, δὲν σκοτιζέται διὰ τὴν γραμματικὴν καὶ τὸ συντακτικόν, εἶναι περιττά. Ἡ γραπτὴ ὁμοίως; Τὸ παιδί ποὺ θὰ ἀρχίσῃ νὰ γράφῃ, γίνεται οἰκοδόμος καὶ πρέπει νὰ μάθῃ τὸ ποιὸν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὕλικῶν. Τί εἶναι οὐσιαστικόν; Τί κύριον, τί προσηγορικόν; τί συγκεκριμένον, τί ἀφηρημένον; τί εἶναι ἐπίθετον, τί ἐπίθετον ποιότητος, τί ιδιότητος; Δηλαδὴ θὰ ἰδῇ ὁ γράφων τὸν λόγον, ὅτι ἡ κάθε λέξις ἀντιπροσωπεύει ξεχωριστὴν κατηγορίαν πραγμάτων. Ὁ νέος μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς γραφῆς βλέπει τοῦ κόσμου τὰ πράγματα μὲ ἄλλο μάτι, ἔχει μνηθῆ (ἀπὸ τὸν καλὸν δάσκαλον) εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἀφοῦ τὰ μέρη τοῦ λόγου εἶναι ἀντίστοιχα τῶν κατηγοριῶν τῆς νοήσεως ποὺ προτάσσει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ Ὅργανον τῆς Φιλοσοφίας του. Ἡ γραμματικὴ εἶναι μάθημα φιλοσοφικόν, ὑψίστης ἀφαιρέσεως, δι' αὐτὸ καὶ δύσκολον, ἀλλὰ αὐτὸ δέξιναι τὴν παρατήρησιν τῆς λογικῆς συναφείας τῶν πραγμάτων καὶ ὑποβοηθεῖ τὴν ὀρθὴν διανόησιν καὶ κρίσιν. Ὁ ὁμιλῶν βλέπει τὴν γλώσσαν του νὰ τρέχῃ, ὅταν ὁμοίως τοῦ εἰπῆς γράψῃ τα αὐτά, τότε θὰ πιέσῃ τὸν νοῦν του νὰ εὔρῃ τὴν ἀκριβῆ λέξιν καὶ τὴν

ἀκριβῆ συναρμογὴν τῶν πολλῶν λέξεων τῆς νοητῆς —ἀκριβῶς καὶ σαφῶς— προτάσεως. Ὑπάρχουν λοιπὸν τὰ δύο επίπεδα τῆς μιᾶς καὶ μόνης γλώσσης, τὸ ἐν ἀμέριστον καὶ εὐκόλον, τὸ ἄλλο ἐμπερίστατον.

Φυσικὰ τὰ δύο επίπεδα ἀνήκουν εἰς τὸν ἴδιον ἐγκέφαλον. α). Τὰς ἰδέας ποῦ θέλει νὰ ἐκφράσῃ τὰς συναρμολογεῖ καὶ τὰς ἀνακοινῶναι εἰς τὸν συνομιλητὴν του ποῦ ἔχει ἐνώπιόν του καὶ ξέρει περὶ τίνος πρόκειται, εἶναι δὲ ἔτοιμος νὰ τὰ διασαφήσῃ μὲ συμπληρωματικὰ λόγια, μὲ μορφασμοὺς καὶ μὲ χειρονομίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ προφορικο ἐπίπεδο. Μακάρι νὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἦτο αὐτὸ ἀρκετὸ διὰ τὸν βίον. Θὰ ἦρκει τὸ προφορικὸν ἐπίπεδον καὶ δὲν θὰ ἐχρειάζετο τὸ γραπτόν.

β). Ὅμως θὰ χρειασθῆ παιδεμός, δυστυχῶς, διότι ὅταν γράφῃς πράγματα ποῦ θὰ διαβάξωνται πέντε, δέκα, χίλια, τρεῖς χιλιάδες χρόνια ἀργότερα, πρέπει τὰ γραπτὰ σου νὰ διαφωτίσουν ἐκ τῶν προτέρων περὶ τίνος πρόκειται καὶ αὐτὰ ποῦ θὰ γράψῃς, πρέπει νὰ τὰ ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης χωρὶς ἀμφιβολίας. Καὶ οἱ γραπτὲς λέξεις εἶναι ἕνας πραγματικὸς λαβύρινθος, ἀφοῦ κάθε λέξις μεταμορφώνεται εἰς διάφορα ταξινομικὰ επίπεδα: μέρος λόγου, γένος, ἀριθμὸς, πῶσις ἢ διάθεσις, συζυγία, χρόνος, ἐγκλισις, ἀριθμὸς, πρόσωπον. Αὐτὸ εἶναι τὸ δύσκολο ἐπίπεδο ποῦ θέλει κόπο γραμματικὸ νὰ κατανοηθῆ ὡς πολὺπλοκος μηχανισμὸς. Εἶπαμε, φιλοσοφία ἢ γραμματικὴ. Ὅμως ἀξίζει ὁ κόπος νὰ κατανοηθῆ ὁ μηχανισμὸς τοῦ γραπτῶν λόγου τῆς μητρικῆς γλώσσης (ἐπαναλαμβάνω· τοῦ γραπτῶν, τοῦ προφορικοῦ εἶναι δωρεὰν) καὶ ἀξίζει, διότι ἡ ἀσκησις ἢ γραμματικὴ σημαίνει τακτοποίησιν τοῦ συστήματος τῆς σκέψεως, τοῦ ὀρθοῦ λογισμοῦ, τῆς πειθαρχίας, ὡς βιολογικῆς ἀρχῆς, τῆς τάξεως, τῆς ἀκριβείας. Ἡ γλωσσικὴ μόρφωσις διὰ τὸν γραπτὸν λόγον εἶναι συγχρόνως ἢ ἀρίστη ἀγωγή τοῦ πολίτου. Γραπτὸς καὶ προφορικὸς λόγος εἶναι δύο ὄψεις τῆς αὐτῆς σκέψεως. Ἡ πρόχειρος ὀμιλία καὶ ἡ προσεκτικὴ καὶ ἀκριβῆς ὀμιλία, τοῦ ἰδίου στόματος. Δηλαδή μία ὀμιλία μὲ δύο μορφάς, τὴν πρόχειρην καὶ τὴν φροντισμένην.

7. Θέσις. β'. *Ὅτι ἡ καθαρὴ Κοινὴ σήμερον εἶναι ἡ συνέχεια καὶ τελικὴ μορφή τῆς γραπτῆς Κοινῆς ποῦ καθιέρωσεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.* Ναί, ὁ Σ. ἔχει δίκαιον. Ὅμως δὲν ὀμιλεῖ καθαρὰ. Τὴν Κοινὴν καλεῖ Ἀττικισμὸν. Ἄς ρίξουμε ὀλίγον φῶς εἰς τὸ ὑπὸ πολλῶν παρερμηνευσόμενον αὐτὸ σημεῖον. Οἱ Γάλλοι ἔχουν μίαν γλῶσσαν, τὴν γραπτὴν καὶ ἡμεῖς οἱ ξένοι αὐτὴν θὰ σπουδάσωμεν μὲ τὴν γραμματικὴν τῆς γραπτῆς Γαλλικῆς.

Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὁ καθένας τὴν διάλεκτόν του. Οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Ἀττικὴν, καὶ οἱ Μακεδόνες τὴν Ἀττικὴν (χιλιάδες ἐπιγραφῶν καὶ συνθηκῶν μὲ ἄλλας πόλεις τὸ ἐπιβεβαιώνουν) καὶ οἱ ἄλλοι τὴν Ἰωνικὴν, Αἰολικὴν, Δωρικὴν, Ἑβραϊκὴν κλπ. Ὁ Ἀλέξανδρος θεμελιῶντων τὴν αὐτοκρατορίαν του ὤρισεν εἰς τὸ Κράτος του νὰ συναλλάσσωνται ὅλοι οἱ λαοὶ καὶ αἱ Ἕλληνικαὶ πόλεις εἰς μίαν Κοινὴν γλῶσσαν, τὴν γλῶσσαν ποῦ ἐχρησιμοποιοῖ τὸ Μακεδονικὸν κράτος καὶ ἐδίδασκον τὰ μακεδονικὰ σχολεῖα, τὴν Ἀττικὴν, ὄχι τὸν Ἀττικισμὸν. Καὶ Ἀττικὴ γλῶσσα, σημαίνει: οἱ διδασκόμενοι εἰς τὸ σχολεῖον συγγραφεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους βγαίνει μόνη τῆς ἢ Γραμματικῆς. Τὸ σχολεῖον σύμφωνον μὲ τὰς στατιστικὰς τῶν παπύρων ἀπὸ τοῦ 316 π.Χ. μέχρι τοῦ 640 μ.Χ. εἰς τὰ ἀναρίθμητα σχολεῖα τῆς Αἰγύπτου ἐδίδασκε τοὺς ἰδίους συγγραφεῖς ποῦ διδάσκει ἢ Εὐρώπῃ ὅλη καὶ σήμερα, Ὁμηρον, Σοφοκλῆ, Εὐριπίδην, Θουκυδίδην, Ξενοφῶντα, Ἡρόδοτον, Πλάτωνα κλπ. Οἱ ξένοι τὴν ἀμιλοῦσαν μὲ λάθη, ὡς εἶναι φυσικόν, ὅμως οἱ καλῶς ἐκπαιδευθέντες Ἑβραῖοι, Σύροι, Ἀσιάται, Ἀραβες τὴν ἔγραφαν ἀρίστα. Κοινὴ σημαίνει ἢ Ἀττικὴ, δηλ. τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων, ἢ γλῶσσα τοῦ σχολείου ποῦ ἔχει γραμματικὴν σταθερὰν —τὴν κωδικοποίησιν τῶν συγγραφέων. Ἡ σταθερὰ γλῶσσα τοῦ σχολείου κρατεῖ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐθνῶν

δεμένην δι' ὅλας τὰς περιοχάς, δι' ὅλους τοὺς αἰῶνας. Ἡ γλῶσσα ἢ Ἀττικὴ τῶν Μακεδόνων μὲ τὸ ὄνομα Κοινὴ ἐδιδάσκετο εἰς τὰ σχολεῖα ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου συνεχῶς ἀπὸ τὸ 333 π.Χ. μέχρι τοῦ 1453 μ.Χ., ἀδιάφορον ποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῆς αὐτοκρατορίας, Ἕλλην ἢ Ῥωμαῖος ἢ Βυζαντινός. Ἐδιδάσκετο δὲ καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο καθημερινῶς εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸ σχολεῖο καὶ διαρκῶς ἀπλοποιουμένη ἐφθασε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ὡς Καθαρεύουσα. Ὁρθῶς λέγει ὁ συγγραφεὺς.

8. Θέσις, γ'. «Ἡ Δημοτικὴ εἶναι ἡ συνέχεια καὶ ἐξέλιξη τῆς προφορικῆς γλώσσας, δηλ. τῆς ὀμιλουμένης Κοινῆς». Παρέθεσα τὸ ἐρώτημα αὐτολεξεῖ ἐντὸς εἰσαγωγικῶν, διότι μὲνω κατάπληκτος πῶς ἓνας Πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς διατυπώνει μίαν κρίσιν τόσον τερατώδη.

Ὁμιλουμένη κοινὴ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ὡς ἔκφρασις συναρμογῆ ἀντιθέτων «coincidentia oppositorum». Τί κοινὸν ἔχει ἢ κατ' οἶκον ὀμιλία τῶν ὑπηκόων τοῦ Ἀλεξάνδρου, Αἰγυπτίων, Ἀράβων, Αὐγανῶν, Σύρων, Ἑβραίων, Ποντίων, Καππαδόκων, Λυδῶν, Ἰώνων, Δωριέων, Αἰολέων, Κυρηναίων καὶ τῶν Μακεδόνων, ἢ προφορικῆ; Καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἢ προφορικὴ οὐδεμίαν ἀπολύτως ἐνότητα καὶ ὁμοιότητα εἶχε οὐδὲ κοινὸν σημεῖον μεταξὺ τῆς πανσπερμίας τῶν λαῶν (Πελοποννήσιοι εἰμές, Πελοποννασιαστὴ λαλεῦμες, Θεόκρ.), δι' αὐτὸ τοῦς ὑπεχρέωσε ὅλους, Ἕλληνας καὶ ξένους, νὰ μάθουν μίαν κοινὴν γραπτὴν ἀπὸ τὸν δάσκαλο, τὴν Ἀττικὴν καὶ κατὰ τὴν προσωπικὴν μου πείραν αἱ ἐπιστολαὶ καὶ τὰ λαϊκὰ κείμενα τῆς Πτολεμαϊκῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς μεταγενεστερᾶς περιόδου Ἑλλήνων καὶ ξένων γράφουν ἀνεκτῶς τὴν Ἑλληνικὴν κοινήν. Μερικὰ δὲ κείμενα ἐρημιτῶν Αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς τοῦ Δ' καὶ Ε' αἰῶνος εἶναι καὶ ἄμμεπτα καὶ εὐγλωττα.

Πῶς εἶναι νοητόν, ἢ διαλεκτικὴ ποικιλία τῆς ὀμιλίας τῶν λαῶν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου, πού διήρκεσεν ἑτερόκλητος μὲν, ἠνωμένη δέ, (ἀσχέτως κυριάρχου) ἀπὸ τοῦ 333 π.Χ. μέχρι τοῦ 1453 μ.Χ., μὲ κανένα κρίκον ἐνωτικὸν συνδεομένη, νὰ θεωρηθῆ ὡς «κοινὴ» καὶ μάλιστα νὰ ἔχη καὶ σταθερὰν ἐξέλιξιν, μέχρι τοῦ 1991; Καλά, ἔστω νὰ ἐξειλίχθη τὸ παράθυρον τῆς γραπτῆς καὶ προφορικῆς τῶν ἀρχαίων εἰς *πανεθύρι* τοῦ δημ. τραγουδιοῦ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐξελίξεως τὸ *προσόπιον-πεσκίρι-πετσέτα*, ἢ *μάκτρον ἐπιτραπέζιον-τουβαλίθι-πετσέτα*, τὸ φίλε —*τζάνουμ*— *ἀγαπητέ μου*.

Ἐπομένως ἢ ποικιλόμορφος ἰδωτικὴ ὀμιλία τῶν λαῶν τριῶν ἡπείρων μὴ ἔχουσα πολλὰ κοινὰ σημεῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποστῆ ἐνιαίαν ἐξέλιξιν. Ὁ πραγματικὸς γραμματικὸς κρίνων τὰ παρελθόντα ὀφείλει νὰ συμπεραίνῃ ἐκ τῶν ἀναλόγων φαινομένων τοῦ παρόντος. Θὰ ἦτο εὐστοχον νὰ παράλληλίσῃ τὰς περιστάσεις ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τὸ 333 π.Χ., μὲ τὴν σημερινὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Ἀμερικῆς. Ὁλος ὁ κόσμος σήμερα χρησιμοποιεῖ εἰς τὰ διεθνῆ κέντρα, Ο.Η.Ε. κλπ., ὡς Κοινήν τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Ἄς τολμήσῃ, ἂν «τὸ βαστάει τὸ κουράγιο του» κάποιος νὰ γράψῃ ὅτι αὐτὴ ἢ Ἀγγλικὴ, πού μαθαίνομε εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὰ φροντιστήρια, ἔχει διπλὴν ἐξέλιξιν, μίαν τῆς γραπτῆς πού διδασκόμεθα ὡς Κοινήν γραπτὴν καὶ μιᾶς ἄλλης οὐσιωδестέρας «τῆς προφορικῆς κοινῆς», αὐτῆς δηλ. πού ὀμιλεῖται εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὸ Κολοράδα, εἰς τὰς Ἰνδίας, τὸν Καναδᾶν, τὸ Χόγκ-Κόγκ καὶ εἰς τὰ Ἀθηναϊκὰ σαλόνια καὶ ἐξελίσσεται ἐνιαίως εἰς τὴν πραγματικὴν Ἀγγλικὴν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων εἶναι προφανὲς ὅτι ἢ ἐξέλιξις τοῦ προφορικοῦ συνίσταται ὄχι εἰς τὴν ἐμμονὴν εἰς τὸν παλαιὸν τύπον ὑπὸ νέαν μορφήν (μητρὸς-μητέρας εἰς τὸν γραπτὸν λόγον), ἀλλὰ εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς παλαιᾶς λέξεως καὶ τὴν ἀντικατάστασιν διὰ νέας (πεσκίρι-πετσέτα). Καὶ ἐπειδὴ τόσον ὁ γραπτὸς ὅσον καὶ ὁ προφορικὸς εἶναι ἐνεργήματα τοῦ αὐτοῦ ἐγκεφάλου, ἔπεται ὅτι

ὁ ἕνας λόγος εἶναι συνάρτησις, ἀκολουθία τοῦ ἄλλου. Καὶ ἐπειδὴ πάλιν ὁ γραπτὸς λόγος εἶναι δεδομένος, σταθερὸς, ἀμετακίνητος, δεμένος μὲ τὸν κανόνα, ὁ δὲ ἄλλος ἀδέσμευτος, ἀνεξέλεγκτος, ἐλεύθερος σκοπευτής, εἶναι πλέον φανερόν ὅτι ὁ προφορικὸς λόγος στρέφεται περὶ τὸν γραπτὸν ἐπηραζόμενος ἀπὸ αὐτὸν ὡς προϊστάμενον, ἀλλὰ καὶ ἐπηραζῶν ἐνίοτε αὐτόν.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ σημερινὸς προφορικὸς λόγος ἐξέλιξις τοῦ ἀρχαίου προφορικοῦ, ἀλλὰ εἶναι τὸ κατὰ γενεὰν ἀνανεούμενον παρακολούθημα τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ, τοῦ γραπτοῦ. Καὶ ἓνα πρᾶγμα ποῦ δὲν προσέχουν οἱ γλωσσολογοῦντες: Ἡ μὲν ἐξέλιξις τοῦ γραπτοῦ λόγου εἶναι κοινὴ δι' ἅπαντας ἀνεξαιρέτως (μήτηρ-μητέρα), ἀλλὰ ἡ ἐξέλιξις τοῦ προφορικοῦ δὲν εἶναι κοινὴ, ἀλλὰ ἀτομικὴ. Κάθε ἄτομον ἔχει τὸ ἀτομικόν του λεξιλόγιον ἀναλόγως τῆς φύσεώς του, τῆς μορφώσεως καὶ τοῦ περιβάλλοντός του.

9. Ἐρώτ. δ'. «*Ἡ Καθαρεύουσα εἶναι, ὅπως εἶδαμε, ἡ συνέχεια καὶ τελικὴ μορφή τοῦ Ἀττικισμοῦ*». Ἐξηγήσαμεν ἀνωτέρω καθαρὰ τὴν ὀρθὴν κρίσιν, ὅτι ἀρχικὴ γλῶσσα τῆς καθαραεούσης εἶναι ἡ Ἀττικὴ. Γλῶσσα Ἀττικισμοῦ δὲν ὑπάρχει. Ὁ Ἀττικισμὸς εἶναι λογοτεχνικὴ τάσις, ὅπως ὁ Ἀσιανισμὸς. Ἦλθε 500 χρόνια μετὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς Κοινῆς. Κοινὴ εἶναι ἡ Ἀττικὴ καὶ ὄχι ἄλλη γλῶσσα. Τὴν Ἀττικὴν γράφει ὁ Παῦλος, καλῶς, τὴν Ἀττικὴν γράφει καὶ ὁ Ματθαῖος ὄχι καλῶς. Ὁ Ἀττικισμὸς ἐζητοῦσε ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς νὰ γράφουν τὴν γλῶσσαν ὅπως οἱ Ἀττικοὶ καλοὶ συγγραφεῖς καὶ ὄχι ὅπως οἱ γράφοντες ἀμελῶς. Τὸν Ἀττικισμὸν ὑπεκίνησαν οἱ λεγόμενοι Δεύτεροι σοφισταὶ τοῦ Β' μ.Χ. αἰ., ὧν προεξήρχεν ὁ Βιθυνὸς ῥήτωρ Φρόνιχος περὶ τὸ 150 μ.Χ. Δὲν σχετίζεται λοιπὸν ὁ Ἀττικισμὸς μὲ τὸ ἔργον τοῦ σχολείου, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ὁ φορεὺς τῆς παιδείας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Παιδεία εἶναι ἐνσωματωμένη εἰς τὴν γλῶσσαν, δι' αὐτὸ καὶ διδάσκεται μὲ τὴν γλῶσσαν — τὴν Ἀττικὴν γλῶσσαν τῶν γνωστῶν συγγραφέων. Καὶ στὸ κάτω τῆς γραφῆς ἐγὼ ὡς διδάσκαλος τῆς γλώσσης ἀποδοκιμάζω τοὺς ἐπικριτὰς τῶν σοφιστῶν, οἱ ὅποιοι ἀπλῶς τὴν γνώμην ταν ἐξέφραζον, ποία λέξις εἶναι δόκιμος καὶ ποία ἀδόκιμος, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ λέγωμεν λίβανον τὸν λιβανωτόν, διότι λίβανος σημαίνει μόνον τὸ δένδρον, αὐτὸ ἔλεγον οἱ ἐγκληματῆαι Ἀττικισταί, αὐτὸ δηλ. ποῦ ὀφείλει νὰ κάμνη ὁ καλὸς διδάσκαλος.

10. Ἐρώτ. ε'. *Ποία εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς γραπτῆς Κοινῆς καὶ τῆς προφορικῆς*. Ὁ πρῶτος διδάσκαλος τῆς Γραμματικῆς, ὁ Πρωταγόρας, μᾶς καθοδηγεῖ νὰ τὸ ἀντιληφθῶμεν. Αὐτὰ ποῦ εἶδε μὲ τοὺς ὀφθαλμούς του ὁ ἄνθρωπος, τὰ διηγείται μὲ τὸ στόμα του ἀκόπως εἰς ἀνθρώπους ποῦ τὸν ἀκούουν, τὸν διακόπτουν καὶ τοὺς δίδει διασαφήσεις διαλογικῶς καὶ ἔτσι κατανοοῦνται οἱ λόγοι του. Ἀλλὰ ἐὰν αὐτὰ ποῦ εἶπε πρὸς παρόντας, ὑποχρεωθῆ νὰ τὰ δώσῃ γραπτὰ εἰς ἀπόντας ποῦ θὰ ἀναγνωσθοῦν ἔπειτα ἀπὸ μακρὸν χρόνον; Τότε τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τόσον ἀπλό, διότι οὔτε μὲ μορφασμοὺς καὶ χειρονομίας οὔτε μὲ διαλογικὰς διασαφήσεις δύναται νὰ κάμῃ κατανοητὴν τὴν διήγησίν του καὶ τὰς περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας συνέβη. Ὄφείλει διὰ λόγου τεχνικοῦ νὰ ἀναπαραστήσῃ τὰ διατρέξαντα. Ἡ ἀκριβὴς ὁμῶς διατύπωσις προϋποθέτει πλήρη γνώσιν τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης τοῦ λόγου, ποῦ εἶναι πολύπλοκος, δι' αὐτὸ εἶναι ἡ καλὴ γνώσις τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ, ὅπως ἐλέχθη ἀνωτέρω (Θέσις α').

Τὴν τέχνην τοῦ γράφειν τὴν διδάσκει τὸ σχολεῖον καὶ ἔχομεν ἄφθονα δείγματα πόσον μεθοδικῶς καὶ συστηματικῶς ἐδιδάσκετο εἰς τὰ σχολεῖα, ὥστε οἱ ἀπόφοιτοί ἦσαν τέλειοι χειρισταὶ τοῦ πολυπλόκου μηχανισμοῦ τοῦ λόγου τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων, τῆς γραπτῆς Κοινῆς δηλ. τῆς Ἀττικῆς. Προφορικὴ κοινὴ ἄφ' ἑτέρου σημαίνει ὄχι ἄλλον μηχανισμὸν λόγου ἀπὸ τὸν γραπτὸν, ἀλλὰ τὸν ἴδιον. Τὸ ἴδιο μυαλὸ δημιουργεῖ τὸν λόγον, τὸν προφέρει ὁμῶς ἀνετώτερα, χαλαρώτερα, βολικώτερα. Τοῦτο γίνεται, διότι ὁ γραπτὸς λόγος ὀφείλει νὰ εἶναι ἀπολύτως

σαφής και άκριβής, πράγμα που στοιχίζει το στρίμωγμα τής σκέψεως διὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὁ καταλληλότερος λεκτικὸς τύπος — πού δὲν μᾶς ἔρχεται εὐκολα πάντοτε εἰς τὸν νοῦν. Ὁ προφορικὸς λόγος εἶναι πολλάκις τὰ μισόλογα, τὰ ὑπονοούμενα· πρὸ πάντων δὲν εἶναι σύστημα συνεννοήσεως ξεχωριστὸ ἀπὸ τὸ μοναδικὸ λογικὸ σύστημα τοῦ ἀτόμου. Ὁ προφορικὸς λόγος εἶναι ὁ γραπτὸς ἀκρωτηριασμένος, δὲν ἔχει ἰδικὴν του ἀτομικότητα, αὐθυπαρξίαν, δὲν ἔχει ἄλλους, ξεχωριστοὺς κανόνας λόγου.

Ἐξ ἄλλου τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ προφορικοῦ λόγου, ἤτοι τοῦ φυσικοῦ λόγου, εἶναι περιωρισμένα εἰς στενὸν κύκλον ἐνδιαφερόντων, ἐνῶ ὁ γραπτὸς εἶναι λόγος τεχνητὸς καὶ πολύπλοκος ἐκτεινόμενος εἰς τὰ πεδία ὄλων τῶν ἐπιστημῶν, καὶ τεχνῶν, θετικῶν καὶ ἠθικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας μὲ ὑλικὸν γλωσσικῶν λημμάτων ἀνερχομένων εἰς πολλὰς δεκάδας ἑκατομμυρίων. Ἄλλο λοιπὸν τὸ λεξιλόγιον ἐνὸς ὄρειβίου ἀγρότου καὶ ἄλλο ἐνὸς βιολόγου, ναυπηγοῦ, φυσιοδίφου, φιλοσόφου. Τέλος καὶ ἡ γραπτὴ καὶ ἡ προφορικὴ εἶναι καὶ αἱ δύο ἰδικαί μας, ἱεραὶ καὶ πολύτιμοι. Ἡ μία εἶναι τὸ ἄνετο καὶ πρόχειρο ροῦχο τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἡ ἄλλη ἡ ἐπίσημος ἐνδυμασία τῆς ἑορτῆς. Ἄλλη ἡ χρῆσις τῆς μιᾶς ἄλλη τῆς ἐτέρας. Καὶ τὴν μίαν, τὴν *γραπτὴν*, τὴν ἔχουν ὅλοι οἱ λαοὶ ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ διὰ τὸν πνευματικὸν βίον, τὴν ἀγαποῦν, τὴν θεωροῦν ἔθνικὸν σύμβολον καὶ τὴν σπουδάζουν καὶ τὴν διαδίδουν εἰς τοὺς ξένους, ἐνῶ τὴν προφορικὴν (πού εἶναι ποικιλία τῆς γραπτῆς) τὴν χρησιμοποιοῦν ἀλλιῶς κάθε φορὰν καὶ οὔτε τὴν μνημονεύουν πουθενά, ἀφοῦ κάθε φορὰν ἀλλάζει μορφήν.

11. Ἐρώτ. 5. *Τί ἐννοοῦμεν Νεοελληνικὴν γλῶσσαν καὶ ποία ἡ διαφορὰ τῆς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.* Ἄς ἀρχίσωμεν μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς γλῶσσης. Ἡ γλῶσσα τῶν ἔθνῶν δὲν ἐδόθη ἀπὸ τὸν Δημιουργόν. Τὴν ἐδημιούργησαν οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς κατὰ τὴν διάρκειαν χιλιετηρίδων, πλουτίζοντες αὐτὴν ἕως ὅτου τὴν συγκροτήσουν εἰς τέλειον ὄργανον ἐξυπηρετήσεως τοῦ πνευματικοῦ βίου. Δὲν ἔχει ἀρχῆθεν ἐνότητα, διαφέρει καὶ κατὰ τόπους καὶ κατ' ἄτομα. Ἡ μία γλῶσσα, ἡ ἔθνικὴ, συγκροτεῖται ἀπὸ τὰς πολλὰς διαλεκτικὰς, ὅταν συμφωνήσουν οἱ πολῖται νὰ γράφουν τοὺς τύπους μὲ τὴν ἰδίαν μορφήν. Αὐτὸ διὰ νὰ γίνῃ χρειάζεται χρόνος πολὺς. Πρὶν ἀπὸ τὴν μίαν ὑπάρχει ποικιλία διαλεκτικῆ. Ἡ γλῶσσα τοῦ ἔθνους, εἶναι τὸ δημιουργημένο σύστημα τὸ ἐνιαῖον. Ὅλοι αἱ γλῶσσαι τοῦ κόσμου διὰ νὰ συμπληρωθοῦν ἐχρειάσθησαν αἰῶνας καὶ θεωροῦνται ὡς τελειοποιημένοι μόνον ὅταν ἡ γραμματικὴ τῶν σταθεροποιηθῆ. Οἱ Γάλλοι ἀρχισαν νὰ δημιουργοῦν τὴν γλῶσσαν τῶν ἀπὸ τὰ βῆθη τοῦ μεσαίωρος. Τὸ 1632 ὁ Ρισελιὲ διέταξε τὴν Ἀκαδημίαν νὰ συντάξῃ τὴν Γραμματικὴν τῆς διότι οἱ μεγάλοι τῆς συγγραφεῖς τῆς ἔδωσαν καλὴν μορφήν. Ἡ Ἀκαδημία εἶπε ὅχι, «κάνεις δὲν εἶναι ἀρμόδιος νὰ σταματήσῃ μίαν γλῶσσαν τῆς ὁποίας οἱ συγγραφεῖς ἐμφανίζουν διαφορὰς». Θὰ περιμένωμεν τοῦ λαοῦ τὴν ἀπόφασιν ἐκ τῶν πραγμάτων. Καὶ μετὰ 300 χρόνια διαπιστώσασα ἡ Ἀκαδημία τῶν Παρισίων ὅτι ἀπὸ δεκάδων ἐτῶν εἶχεν ἐπέλθει γενικὴ συμφωνία καὶ γενικὴ ἀποδοχὴ τῶν αὐτῶν τύπων ἀπεφάσισε τὸ 1932 νὰ νομιμοποιηθῇ τὴν γραμματικὴν, τὴν ἤδη ἀφ' ἑαυτῆς σταθεροποιηθεῖσαν Γαλλικὴν γραμματικὴν.

Αὐτὰ οἱ Γάλλοι. Ἡ σταθεροποίησις πού ἐγίνε διὰ τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν τὸ 1932, ἐγίνε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὸ 333 π.Χ. μὲ τὴν μίαν *Κοινήν*, τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀθηναίων συγγραφέων. Αὐτὴ πού καθημερινῶς χρησιμοποιουμένη εἰς τὴν ζωὴν καὶ καθημερινῶς διδασκομένη εἰς τὰ σχολεῖα καὶ διαρκῶς παροῦσα ἀδελοφοποιημένη μὲ τὴν θρησκείαν εἰς τοὺς ναοὺς, ἔφθασεν ἐξελισσομένη καὶ ἀπλοποιημένη ὡς Καθαρεύουσα εἰς ἡμᾶς. Ἡ γλῶσσα αὐτὴ, ἡ γραπτὴ, εἶναι ἡ ἔθνικὴ μας γλῶσσα, ἡ μία πού ἀρχισεν ἀπὸ τὸν Νέστορα νὰ γράφεται συλλαβικῶς

και από τον "Όμηρον ἀλφαβητικῶς. Αἱ λέξεις αἱ σημεριναὶ κεφάλι, στόμα, στομάχι, χέρια καὶ πόδια εἶναι ἀπὸ τὸν "Όμηρον. Ἡ γλῶσσα μας εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ πολλὰ μικρο-ποικιλίες, ἀρχαία, μεσαιωνικὴ, νέα. Ἄδιαχώριστη. Τὸ παλιὸ σπίτι μὲ ἀνανεωμένη στέγη, μὲ πρόσθετα δωμάτια, μὲ νέα διακόσμησι, τὸ ἴδιο ὄραϊο μέγαρο τοῦ Περικλέους. Καὶ ἡ Νέα Ἑλληνικὴ; Αὐτὴ εἶναι ἀνύπαρκτος. Πότε, εἰς ποίαν χρονολογίαν εἶπαν οἱ πάπποι μας μέσα στὰς 100 γενεάς: «σήμερα ἀλλάζομε γλῶσσα; Οὔτε τὸ εἶπαν αὐτό, οὔτε τὸ ἔκαμαν. Οἱ ξένοι ὠνόμασαν Νεοελληνικὴν τὴν γραπτὴν μας γλῶσσαν μὲ τὴν μετὰ τὸ 1821 μορφήν της, τὴν καθαρεύουσαν.

Ἡ γραπτὴ γλῶσσα τῶν ἐθνῶν δὲν ἀντικαθίσταται, δὲν θάπτεται. Εἶναι ἡ στέρνα τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὴν ὁποίαν τροφοδοτοῦνται αἱ νεώτεροι γενεαί. Γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων σημαίνει Πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, μὲ τὸν ὅποιον ἀντελήφθησαν τὸν κόσμον πρὶν ἀπὸ 5.000 χρόνια.

ΝΕ γλῶσσα μὲ ξεχωριστὰ χαρακτηριστικὰ δὲν ὑπάρχει. Ἡ γλῶσσα ἡ Ἑλληνικὴ εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ, ποὺ ἔχει σήμερα ἐπάνω της καὶ ὄλους τοὺς γραπτοὺς τύπους καὶ ὄλους τοὺς προφορικοὺς τοῦ παρελθόντος, ἡ γραπτὴ, ποὺ περικλείει εἰς τὰς λέξεις της τοὺς συγγραφεῖς της. Τὸ λάθος τοῦ 1976 εἶναι ὅτι δὲν ἐκατάλαβε τὸν τόνισμὸν τοῦ ἐνὸς ἀδιαχωρίστου ὄντος, προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ, ὅπως ἀκριβῶς τὸ τονίζει ὁ συγγραφεὺς τῆς κρινομένης ΝΕ Γραμματικῆς. Καὶ ἐνόμισε ὅτι μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τὸ προφορικὸν εἶδος καὶ νὰ θάψῃ τὸ γραπτὸ. Γκάφα πνευματικῆ πρώτου μεγέθους. Διότι τὸ προφορικὸ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ χωρὶς τὸ γραπτὸ, εἶναι παράρτημα, ἐξάρτημα τοῦ γραπτοῦ, δὲν διδάσκεται τὸ βγαίνω τοῦ προφορικοῦ, ἂν δὲν ἀναλυθῆ ἀπὸ τὸν δάσκαλο μὲ τὸ ἐκ καὶ βαίνω τοῦ γραπτοῦ. Θὰ μάθῃς καλὰ τὸ γραπτὸ λόγο τῶν πατέρων καὶ σὺ γράψῃς τὸν ὅπως θέλεις. Τὸ παρὸν γραπτὸ εἶναι ἓνα δεῖγμα τοῦ μικτοῦ μας λόγου. Τὸ ζήτημα εἶναι ὅτι ἂν δὲν μάθῃς καλὰ στὸ σχολεῖο τὴν ὀρθὴν χρῆσιν, θὰ γράφῃς μαργαρίτες σὰν αὐτοὺς μερικῶν μεγάλων ἐφημερίδων: *τῶν πληγέντων περιοχῶν, δὲν εὐχαιροῦν, δὲν παράσχεται προστασία, μὲ ταχεῖς διαδικασίες, ἡ πολιτικὴ παραπέει, εἶχαν διεξάγει ἔρευνα, ἀναζητῶνται ἔσοδα κλπ.* Ὅπως ἡ ἱστορία τῶν ἐθνῶν, ἔτσι καὶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῶν ἐθνῶν ἔχουν συνέχειαν, ἀλληλουχίαν καὶ συγγένειαν, ἰδίως ἡ δικὴ μας. Ἡ ταφὴ τῆς προηγουμένης πνευματικῆς παραγωγῆς τοῦ ἔθνους εἶναι ἀδιανόητος. Ἄν ἐτάφη, ἰδοὺ τὸ ἔγκλημα. Νέα Ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ὑπάρχει ξεχωριστὴ, εἶναι δεμένη μὲ ὀμφάλιον λῶρον ἐντὸς τῆς παλαιᾶς, τῆς μιᾶς, τῆς γραπτῆς Ἑλληνικῆς.

12. Ἐρώτ. ζ'. *Τί εἶναι ἡ δημοτικὴ (προφορικὴ) γλῶσσα.* Ὑπενθυμίζομεν τὴν ἀβυσσαλέαν διαφορὰν γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου, (πρβλ. Θέσ. α'). Ὁ προφορικὸς εἶναι αὐθόρμητος, ἀνυποψίαστος διὰ γραμματικὴν καὶ σύνταξιν. Ὁ γραπτὸς χρειάζεται ἐπιστράτευσιν καὶ ἀναμέτρησιν ὕλικῶν τοῦ λόγου καὶ πρόγραμμα συντακτικῆς τοποθετήσεως μὲ τρόπον ποὺ θὰ ἀποφευχθῆ κάθε παρερμηνεία. Καὶ δημοτικὴ προφορικὴ, δηλαδὴ ὀμιλουμένη αὐθορμητῶς χωρὶς ὑπολογισμοὺς κανόνων, εἶναι μόνον ἡ πρὸ τοῦ 1880 ὀμιλουμένη τοῦ λαοῦ ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Αὐτὴν ἔχει καταγράψῃ ὁ Ν. Γ. Πολίτης εἰς τὰς Παραδόσεις καὶ παροιμίας καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Αὐτὰ εἶναι γνήσια μαρτυρία τοῦ προφορικοῦ μας λόγου τοῦ πρὸ τοῦ 1880, μὲ ἐνδιαφέροντα γεωργοποικιμικὰ μόνον. Τονίζω τὸ ὄριον τοῦ 1880 διότι ἔκτοτε ὁ Ψυχάρης μὲ τὴν διδασκαλίαν του νὰ δημιουργηθῆ νέα γλῶσσα μὲ νέους κανόνας ἐπέφερε σχίσμα, ποὺ τότε μὲν ἐχλευάσθη καὶ ἐπεριφρονήθη, ὅμως μετὰ τὸ 1917 διὰ τοῦ Γληνοῦ καὶ Τριανταφυλλίδη ἀνεξωογονήθη. Ὁ λόγος τῶν ὀπαδῶν του δὲν εἶναι αὐθόρμητος, ὑπολογίζει ἴσας συλλαβὰς, καὶ ὀρισμένους κανόνας, ὥστε ὁ λόγος νὰ πάρῃ ἄλλο σχῆμα. Εἶναι λόγος πειραματικὸς, ἐγκεφαλικὸς —δὲν εἶναι αὐθόρμητος προφορικὸς λόγος τοῦ λαοῦ. Ὁ γραπτὸς λόγος, ὁ δῆθεν προφορικὸς δημοτικὸς, ἔχει δομὴν ὑπολογισμοῦ, ἰδίως ὁ

έντεχνος. "Όμως υπάρχει και γραπτός λόγος με στοιχειώδη μόνον ύπολογισμόν ὁ ὁποῖος προσομοιάζει τὸν φυσικὸν προφορικὸν ὡς πρὸς τὸ αἶσθημα τοῦ λόγου. Αὐτὸς ὁ γραπτός λαϊκὸς εἶναι ἡ ἀπλοϊκὴ λαϊκὴ γλῶσσα τῶν παλαιῶν πρὸ τοῦ 1880 ἐκδόσεων διὰ τὸν πληθυσμὸν, ὡς τὰ *Πενήντα παραμύθια τοῦ λαοῦ. Οἱ σαράντα μουραπάδες, Ἡ Φυλλάδα τοῦ γαϊδάρου (γαδάρου, λύκου κι' ἀλεπούς διήγησις χαρίεις), ἡ Φυλλάδα τοῦ Μπερτόλδου, ὁ φιλόσοφος Συντίπας, οἱ βίοι τῶν ἁγίων, ἡ ἐπιστολὴ τῆς Παναγίας* κλπ. Αὐτὸς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρηθῆ λόγος ἀδελφὸς δημῶδης τοῦ προφορικοῦ, πὺ δειχνεῖ ἀκριβῶς τὸ λαϊκὸν αἶσθημα τῆς διδύμου μορφῆς τῆς ἐθνικῆς μας γλώσσης.

Ἡ ΝΕ γλῶσσα τοῦ 1976 εἶναι ἓνα μίγμα ὅπου ὁ δημοτικὸς προφορικὸς εἶναι μόνον προκάλυμμα διὰ νὰ ἐνταχθῆ εἰς αὐτὸν ὁ πειραματικὸς λόγος πὺ ἀλλάζει τὸ πατροπαράδοτον αἶσθημα (ὅπερ ἐκφράζει γνησίως ὁ λαϊκὸς λόγος τῶν ἀφελῶν βιβλίων τοῦ τύπου τῆς φυλλάδας τοῦ γαδάρου). Δὲν εἶναι γλῶσσα οὔτε ὀμιληθεῖσα οὔτε γραφεῖσα ποτέ. Εἶναι νεοφανὲς κατασκευάσμα ἐγκεφάλων διὰ νὰ ἐκφρασθῆ μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν καλλικαντζάρων τῆς Τουρκοκρατίας ὁ σημερινὸς ἐπιστημονικὸς καὶ τεχνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὸ πλαίσιον τεχνητοῦ λόγου, ὅπως ἡ Ἐσπεράντο καὶ ἡ Μακεδονικὴ τοῦ 1945 τοῦ Τίτο. Ὡστε προφορικὴ δημοτικὴ Ἑλληνικὴ εἶναι μόνον ἡ γλῶσσα τῶν συλλογῶν Ν. Γ. Πολίτη καὶ καμμία ἄλλη.

13. Ἐρώτ. η'. *Ποίαν γλῶσσαν ἐρευνᾷ καὶ κωδικοποιεῖ ἡ ΝΕ γραμματικὴ τοῦ Α.Τ.*; Πρῶτον, ὁ ἴδιος θέτων ἐν § 83 τὴν ἀρχὴν ὅτι περιγράφει τὴν ὀμιλουμένην σήμερα δημοτικὴν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν καὶ τελικὴν φάσιν τῆς ὀμιλουμένης δημοτικῆς τῆς Κοινῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, δίδει τὴν προσδοκίαν νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὴν Γραμματικὴν τοῦ μόνου ΝΕ προφορικοῦ λόγου πὺ περιέχεται στὴν Συλλογὴν Παραδόσεων, δηλαδὴ τῆς ἀδόλου ὀμιλίας πρὸ τοῦ 1880.

Δεύτερον, ἐν §§ 84 καὶ 696 γράφων ὅτι ἡ Γραμματικὴ 1942 τοῦ Τριανταφυλλίδη «κωδικοποίησε τὸν προφορικὸ κυρίως λόγον τῆς ἐποχῆς τοῦ 1900-1940», δέχεται ὡς προφορικὸ λόγον καὶ τὸν γραπτὸν λόγον μερικῶν εἰδικῆς κατηγορίας συγγραφέων τοῦ 1900-1940, πρᾶγμα πὺ εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς § 83, νοθεύει δὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ προφορικοῦ λόγου.

Τρίτον, ἐν § 86 λέγει μὲ τρόπον ὑπόπτως ἀσαφῆ καὶ διαφοροῦμενον, ὅτι γράφει τὴν Γραμματικὴν του μὲ τὴν πρόθεσιν: Νὰ δείξῃ ὅτι οἱ ἔως τώρα ἀπόπειρες νὰ συστηματοποιηθοῦν οἱ κανόνες τῆς δημοτικῆς στηρίζονται στὴν προφορικὴν τῆς κυρίως παράδοσιν, καὶ ὅτι ἡ γλωσσικὴ μας ἐξέλιξιν μετὰ τὸν 2ο παγκόσμιον πόλεμον ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια καινούργιες ἀνάγκες καὶ ἐνίσχυσε τὸ γραπτὸ ἐπίπεδον τοῦ λόγου. (Αὐτὸ ὀμοιάζει μὲ χρῆσμον τοῦ Λοξίου). Ἐγὼ νομίζω ὅτι θέλει νὰ εἰπῆ: Ὁ προφορικὸς λόγος δὲν ἤμπορεῖ νὰ δώσῃ γλῶσσαν ἐξυπηρετοῦσαν τὸν πολυδιάστατον ἐπιστημονικὸν τομέα τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τῆς Κοινωνίας σήμερα (ἀλλιῶς ἦταν στὴν Τουρκοκρατία) καὶ χρειάζεται τὴν γραπτὴν γλῶσσαν, (τὸ γραπτὸν ἐπίπεδον τοῦ λόγου).

Ἀπὸ τὰς ἀλληλοσυγκρουόμενας τρεῖς ἀπόψεις ἀνωτέρω συνάγεται ἡ γνωσιμαχία τοῦ Σ. Δὲν εἶναι ὁ μόνος πὺ εἶδε τὴν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς καταδειχθεῖσαν πλάνην τῆς καταργήσεως τοῦ ὄργανου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐξεφράσθησαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας οἱ ἔχοντες ἀξίαν πρόγονοί μας καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Παιδείας. Καὶ ὁ Κ. Τσάτσος, εἶδε τὸ σφάλμα τοῦ 1976 καὶ τὸ εἶπε εἰς τὴν Διαθήκην του (Καταπίστευμα) μὲ τρόπον συγκεκαλυμμένον: «Γλῶσσαν συνεννοήσεως ἔχουν καὶ στὸ Μπουρούντι, ἡ γλῶσσα τοῦ στοχασμοῦ ὅμως εἶναι ἄλλη». Διατὶ δὲν τὸ εἶπε ῥητῶς; Κάποιον ἰσχυρὸν ἔνοχον θὰ ἔνοχλοῦσε καὶ ὁ ἀείμνηστος ἤθελε τὴν ἡσυχίαν του καὶ ἀπέφευγε τὸν ρόλον τοῦ Πλατωνικοῦ κουρέως τῶν λεόντων.

Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Σ. ἐδῶ, μιμούμενος τὸν ἐν Δελφοῖς θεόν, κάτι λέγει κάτι κρύπτει

και πολλά σημαίνει. Και αποφεύγων την μήνιν των σφηκῶν προβαίνει εις πολλούς συμβιβασμούς. Ἔτσι δὲν κωδικοποιεῖ οὔτε τὸν προφορικὸν λόγον οὔτε τὸν γραπτὸν. Ἄπλῶς ἀποδεχόμενος διὰ τὴν ἡσυχίαν του τὴν ἐγκαθιδρυθεῖσαν γλῶσσαν τοῦ 1976 προσπαθεῖ νὰ τὴν καταστήσῃ ὀλιγώτερον ἐπιζήμιον προτείνων νέους ἰδικούς του κανόνας, διὰ νὰ γίνῃ «βιώσιμη». Ἄλλας γλωσσικὰς ἀρχὰς διεκήρυξε καὶ ἄλλας σκοπιμότητας ἔργῳ ὑπηρετεῖ τὸ βιβλίον του.

14. Ἡ Νεοελληνικὴ ἢ Ἡ Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ

Ὅπως ὅλα τὰ ἔθνη, ἔτσι καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔχει μίαν γλῶσσαν. Οἱ κανόνες μὲ τούς ὁποίους καὶ σήμερα κινεῖται ἡ γλῶσσα μας ἐθεσπίσθησαν πρὸ χιλιάδων ἐτῶν καὶ αἱ λέξεις μας ἔρχονται ἀπὸ τὸν Μίνωα καὶ τὸν Νέστορα. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τοῦ Νέστορος μᾶς δείχνει ὅλους τούς κανόνας της εἰς τὴν Γραμματικὴν τοῦ Ὀμήρου. Ἡ Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ εἰς τὴν πλήρη μορφήν της καὶ μὲ τούς κανόνας τῆς Συντάξεως ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ὀμηρον. Εἰς τὰ κύρια σημεῖα της εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν σημερινὴν Γραμματικὴν Τζαρτζάνου-Ζούκη. Ἡ γλῶσσα τῶν λαῶν εἶναι μόνον ἡ γραπτὴ. (Γερμανικὴ γλῶσσα εἶναι μόνον αὐτὰ πού ἔγραψαν οἱ Γερμανοὶ εἰς ὅλους τούς αἰῶνας. Αὐτὰ πού μίλησαν οἱ Βαυαροὶ ἢ οἱ Σάξονες καὶ οἱ Πομερανοὶ δὲν ἐνδιαφέρουν κανένα).

Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι αὐτὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν κείμενα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Αὐτὴ ἡ γραπτὴ εἶναι δεμένη μὲ τούς κανόνας της καὶ τὰ κείμενα τῶν συγγραφέων της. (Οἱ κανόνες τῆς γλώσσης βγαίνουν ἀπὸ τὰ κείμενα, μόνον ἀπὸ τὰ κείμενα, ἢ ἀνάμειξις ἄλλου παράγοντος ἀποτελεῖ νοθεΐαν).

Ἡ γλῶσσα εἶναι ἐκ φύσεως (μοιραίως) μίᾳ ἀνήσυχος λειτουργία, εὐκίνητος, εὐμετάβολος, διὸ καὶ ἐκλήθη *μέγας χαμαιλέων*. Εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν γραπτὴν της κατάστασιν (τοῦ πάγου) εἶναι συντηρητικὴ καὶ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τούς κανόνας. Εἰς τὴν προφορικὴν της ὅμως μορφήν (τοῦ νεροῦ), τὴν συναισθηματικὴν, ὀλισθαίνει ἀπὸ τούς κανόνας, τούς παραμελεῖ, τούς παραμορφώνει. Ὁ γραπτὸς ἑαυτὸς προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὸν προφορικόν, αὐτὸς ὅμως ὡς συναισθηματικὸς καὶ ὀξύθυμος ἀπειθαρχεῖ συχνὰ καὶ ἐνίοτε παρασύρει τὸν γραπτόν. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται αἱ βραδεῖαι μὲν ἀνὰ τούς αἰῶνας διολισθήσεις ἀπὸ τὰς ἀρχικὰς μορφὰς τῶν τύπων, ἀλλὰ διολισθήσεις πάντως δευτερευούσης, λεπτομερειακῆς φύσεως καὶ ὄχι βασικῆς.

Ὁ μεγαλύτερος Ἑλληὴν τῶν αἰῶνων, καὶ μαθητὴς τοῦ μεγαλυτέρου διδασκάλου τῶν αἰῶνων, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, καθώρισεν ὡς γλῶσσαν *Κοινήν* τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ κόσμου ὅλου —ἐκείνην τὴν γλῶσσαν πού εἶχον διαμορφώσει οἱ μεγαλύτεροι συγγραφεῖς τῶν αἰῶνων, οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ 5ου καὶ 4ου αἰῶνος, τὴν γλῶσσαν πού εἶχε χαρακτηρίσει διὰ τὴν τελειότητά της ὡς γλῶσσαν τῶν Θεῶν ὁ μέγας Ρωμαῖος, ὁ Κικέρων.

Αὐτῶν λοιπὸν τῶν ἀρίστων σοφῶν ὁ λόγος εἶναι τὸ πρότυπον εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τοῦ λόγου αὐτοῦ κωδικοποιήσις εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ γραμματικὴ τῆς Κοινῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματικῆς τῆς Κοινῆς τοῦ 333 π.Χ. εἶναι ἀντίγραφον ἢ σημερινὴ γραμματικὴ τῆς Καθαρευούσης τοῦ Τζαρτζάνου καὶ τοῦ Ζούκη-Βαμπούλη τοῦ 1960, ἡ ὁποία εἶναι κατ' οὐσίαν πάλιν τοῦ Τζαρτζάνου. Αὐτὴν προβλέπει καὶ τὸ ἄριστον πρόγραμμα τῆς ἐπιτυχοῦς μεταρρυθμίσεως πού ἔκαμε ἡ Κυβέρνησις Καραμανλῆ ἐπὶ Ὑπουργοῦ Παιδείας Γ. Βογιατζῆ τὸ 1960. Αὐτὴ ἡ γλῶσσα τοῦ 1960 καὶ αὐτὴ ἡ Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ καὶ αὐτὸ τὸ πρόγραμμα Παιδείας —μᾶς ἔρχονται διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον. Σ' αὐτὸ τὸ πρόγραμμα μέσα καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἔρχεται περιτυλιγμένον τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων προγόνων νὰ τὸ ἀνοίξουν οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος, νὰ χαροῦν τὴν φρεσκάδα του, τὴν πρωτοτυπίαν του, τὸ μεγαλεῖον του καὶ νὰ ἀρυσθοῦν ἀπὸ αὐτὸ

ἐμπνεύσεις πρωτοτυπίας καὶ νέων δρόμων. Καλοῦνται δηλαδή οἱ νέοι μας νὰ συνεχίσουν νὰ ἐμπνέωνται ἀπὸ τοὺς μεγάλους τῆς φυλῆς των, ὅπως καὶ οἱ γονεῖς καὶ οἱ πάπποι των ἔκαναν καὶ ἐλευθέρωσαν τὴν δουλωθεῖσαν πατρίδα μὲ τὴν πίστιν των τὸ 1821, τὸ 1912, τὸ 1940, τὸ 1949.

Ἡ Γραμματικὴ τῆς καθαρευούσης — ἡ κρυφὴ μῆσις εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ζῶης — εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς μας. Αὐτὴ μᾶς ξεκαθαρίζει τὴν σκέψιν καὶ εἶναι ὁ πλότος τῆς καὶ μέσα εἰς τὸν ἐθνικὸν τρόπον τῆς σκέψεως εἶναι συγκάτοικος καὶ ἡ ψυχὴ τῆς φυλῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Γραμματικὴ. Παροῦσα εἰς τοὺς 50 αἰῶνας. Ἡ Γραμματικὴ τῆς γραπτῆς γλώσσης τῆς μόνης γλώσσης ποὺ ἔχουν οἱ λαοί. Ἡ προφορικὴ γλώσσα δὲν εἶναι γλώσσα ξεχωριστὴ. Ἡ δημοτικὴ δὲν ἔχει γραμματικὴν. Καὶ δὲν ἔχει διότι δὲν ἔχει ξεχωριστὸ σύστημα. Εἶναι ἡ πίσω ἐπιφάνεια τῆς γραπτῆς, τῆς καθαρευούσης. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραμματικὴ τοῦ 1976 δὲν μπορεῖ νὰ διδάξῃ τὴν γλώσσαν ποὺ εὐαγγελίζεται, διότι εἶναι ἡ κουτσουρεμένη καθαρεύουσα. Νὰ μάθῃς δημοτικὴν σημαίνει νὰ μάθῃς διεστραμμένην καθαρεύουσαν. Αὐτὴν θὰ τὴν μάθῃς μὲ τὴν ὀρθὴν καθαρεύουσαν καὶ κατόπιν τὴν κουτσουρεύεις ὅπως θέλεις. Θὰ μάθῃς Ἰούνιος καὶ θὰ γράφῃς Ἰούνης. Θὰ μάθῃς τῆς ποιήσεως καὶ θὰ λὲς τῆς ποιήσεως.

Αἱ γραμματικαὶ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς τοῦ Βηλαρά, τοῦ Ψυχάρη, τοῦ Τριανταφυλλίδη, τοῦ Ράλλη, τοῦ Τσοπανάκη δὲν εἶναι κωδικοποιήσεις γλώσσης ὁμιληθείσης καὶ γραφείσης κάποτε. Εἶναι ὁδηγία πῶς νὰ ὁμιλήσῃς εἰς τὸ μέλλον ἐὰν καθιερώσῃς ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς νέαν γλώσσαν ποὺ νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὴν γλώσσαν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ τῆς μάνας τοῦ Κίτσου, μίαν γλώσσαν καλλιτεχνικωτέραν ἀπὸ ἐκείνην ποὺ εἶχαν οἱ παλαιοί.

Αἱ Νεοελληνικαὶ αὐταὶ γραμματικαὶ, γράφει ὁ Τσοπανάκης εἰς τὸν ἐπίλογόν του, δὲν εἶναι γραμματικαὶ — διότι δὲν ἔχουν κανόνας σταθεροὺς, ὅπως ἔχουν αἱ γραπτὰ γλώσσα. Αὐταὶ εἶναι Γραμματικαὶ προφορικῶς ἰδιώματος μὲ τύπους ρευστοὺς, ἀβεβαίους, ἀκαταστάλακτους, ποὺ αὔριο οἱ περισσότεροί θὰ ἀλλάξουν, ὅπως οἱ τύποι τοῦ Τριανταφυλλίδη τῆς ὁμιλουμένης 1900-1940 ἄλλαξαν, καὶ εἶναι πλέον φανερόν ὅτι χωρὶς τοὺς κανόνας τῆς γραπτῆς γλώσσης δὲν μπορεῖ νὰ περιπατήσῃ γλώσσα προφορικῶς.

Καὶ ἐγώ, ὁ Ἄγ. Τσοπανάκης, γράφω τὴ Γραμματικὴ τῆς ὁμιλουμένης σήμερα τὸ 1991, ἀλλὰ ἔχω τόση ἐλπίδα ὅτι τὸ ἔργο μου θὰ ζήσῃ, ὅση ἐλπίδα ἔχει νὰ κερδήσῃ τὸ λαχεῖο ἓνας ὁ ὁποῖος δὲν ἀγόρασε λαχνούς. Τάδε ἔφη Τσοπανάκης.

Β'. Ἡ κρίσις τοῦ περιεχομένου τῆς Γραμματικῆς κατὰ κεφάλαιον

Ἡ κρίσις θὰ περιορισθῇ εἰς τὰ κύρια μόνον σημεῖα, ἀφοῦ κάθε ἀντίρρησης ὀφείλει νὰ προσάγῃ καὶ τὴν δέουσαν αἰτιολογίαν, ὁπόθεν δημιουργεῖται ἕκτασις λόγων. Οὕτω, παρατηρῶ ὅτι:

1) Εἰς τὸν πρόλογον δὲν δίδεται ὁ ὅρισμός τῆς Γραμματικῆς ὡς ἐπιστημονικῆς μαθήσεως, ἀλλὰ ἀπλῶς περιγράφεται τὸ ἔργον τῆς. Θεωρῶ τὴν Γραμματικὴν ὡς μάθησιν κεφαλαιώδη, ἀφοῦ αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸν μηχανισμόν, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς κατανομῆς τῶν λέξεων εἰς κατηγορίας νοητικὰς τῶν ἀντιστοιχῶν των ἐννοιῶν θὰ βοηθήσῃ τὸν μαθητὴν νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ ταξινομήσῃ λογικῶς τὰς γνώσεις τοῦ κόσμου ποὺ θὰ συγκομίσῃ ἀπὸ διάφορα μαθήματα. Καὶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ δίδεται ὁ ὅρισμός τοῦ μαθήματος, τὸν ὁποῖον ὁμοῦ δὲν ἔχω συναντήσῃ πουθενά. Θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ προτείνω ἓν σχέδιον ὁρισμοῦ: «Γραμματικὴ εἶναι ἡ μάθησις τῶν νόμων καὶ τῶν κανόνων, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποῖους αἱ ἐν ἐγκεφάλῳ ἀφηρημέναι ἐννοιαὶ μετασχηματίζονται εἰς συγκεκριμένας λέξεις, αἱ ὁποῖαι ταξινομοῦνται εἰς ἐσχάραν ποικιλίας τύπων, ἀντιστοιχοῦντων εἰς τὰς σημασιολογικὰς προσαρμογὰς

τῶν λέξεων πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς προτάσεως. Προσέτι δὲ καὶ ἡ κατανομὴ τῶν λέξεων εἰς νοητικὰς κατηγορίας (μέρη τοῦ λόγου), αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀντίστοιχοι πρὸς τὰς λογικὰς κατηγορίας τῶν οἰκείων ἐννοιῶν τοῦ Ἄριστοτέλους (οὐσία, ποσόν, ποιόν, σχέσις κλπ.), τὰς προτασσομένας εἰς τὸ Ὅργανον τῆς φιλοσοφίας του». Ἴσως ἔτσι κατανοεῖται ἡ Γραμματικὴ ὡς νομολογία τῆς ἐκφράσεως, μάθησις ἀνάλογος πρὸς τὴν Λογικὴν, τὴν νομολογίαν τῆς σκέψεως. Σκέψις δὲ καὶ λόγος εἶναι αἱ δύο ὄψεις τοῦ αὐτοῦ νομίσματος. Κάπως ἔτσι φαντάζομαι τὸν ὄρισμόν τοῦ μαθήματος τῆς Γραμματικῆς, πού εἶναι ὁ Ἄτλας τῆς παιδεύσεως.

2) Εἰς τὸ φθογγολογικὸν § 1-6 μιᾶς μεγάλης Γραμματικῆς 828 σελίδων θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθῆ, ὅτι τὰ φωνήεντα καὶ τὰ σύμφωνα τῆς ἀλφαβητικῆς γραφῆς ἀποτελοῦν φιλοσοφικὴν ἀφαίρεσιν, εἶναι ἐννοιαὶ ἀφηρημένα ἀνύπαρκτοι εἰς τὴν ζῶην καὶ ὅτι ἐφευρέθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀνοίξασαι τὴν πύλην τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τὴν νέαν σκέψιν τὴν ἀφηρημένην, τὴν φιλοσοφικὴν, ἐνῶ ἡ προηγουμένη γραφή, ὄλων τῶν ἔθνων, καὶ τῶν Φοινίκων, ἦτο συλλαβικὴ, δύσχρηστος, δηλ. τὰ σύμφωνα τῶν Φοινίκων ἦσαν συλλαβαί.

3) Εἰς τὴν φωνητικὴν § 12-15 ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἀταλαίπωρος πληροφορία ὅτι δῆθεν οἱ τόνοι καὶ τὰ πνεύματα ἐφευρέθησαν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν χάριν τῶν ξένων. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι οἱ ξένοι ἐμάθαιναν εἰς τὸ σχολεῖον τὴν γλῶσσαν, ὅπως καὶ οἱ Ἕλληνες. Οἱ τόνοι ἀνήκουν εἰς τὰς ἀναλύσεις τῶν ἐργατῶν τῆς νέας ἐπιστήμης Φιλολογίας πού ἰδρύθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ δὴ ἀνήκεν ὡς εἶδος εἰς τὰ θεωρητικὰ ἔργα περὶ προσφῶδιᾶς. Οἱ τόνοι εἶναι δύο μόνον, ἡ τονίζουσα, ὀξεῖα, καὶ ὁ τόνος τῶν μὴ τονιζομένων συλλαβῶν, βαρεῖα. Εἰς τὰς μακρὰς συλλαβάς, λ.χ. *ἀρά γε*, *Ἀθηνᾶ*, ἡ προσφῶδια τὸ ἐνεφάνιζε τονικῶς οὕτω: *ἀρά γε*, *Ἀθηνᾶ*, οἱ δὲ δύο τόνοι σὺν τῷ χρόνῳ συνηώθησαν στεγοειδῶς ἐπὶ τοῦ ἐνωμένου μονοῦ ἄλφα ὡς ἡ Γαλλικὴ περισπωμένη (à). Ἡ προσφῶδιακὴ αὐτὴ τονολογία ἀπλῶς ἐδιδάσκετο εἰς τὰ σχολεῖα ἀλλὰ δὲν ἐσημειοῦτο εἰς τὴν γραφήν, εἰ μὴ σποραδικῶς τόνοι τις, οὐδέποτε συστηματικῶς. Τοὺς τόνους τοὺς ἐπέβαλε τὸ πρῶτον συστηματικῶς, ὁ Φώτιος εἰς τὸ «τυπογραφεῖον» του, ἥτοι τὸ ἐργαστήριον τῶν ἀντιγράφων, διότι τὰ συγγράμματα ἦσαν τότε ἀδιανόητα ἄνευ τόνων καὶ πνευμάτων. Εἰς μαθητικὸς παπύρους συνήντησα ἕν δεῖγμα λέξεως τονιζομένης εἰς ὄλας τὰς συλλαβάς, μίαν ὀξεῖαν καὶ τὰς ἄλλας βαρεῖας, συνήντησα δὲ καὶ στεγοειδῆ περισπωμένην. Ὁ Φώτιος περιώρισε τὴν χρῆσιν τῆς βαρεῖας εἰς μόνην τὴν λήγουσαν.

4) Ὡς πρὸς τὴν § 18 παρατηρῶ ὅτι πνεύματα δὲν ὑπῆρχον εἰς τὰς Ἀλεξανδρινὰς ἐκδόσεις, ἀπλῶς δὲ ταῦτα ἐσχετίζοντο μετὰ τὴν προσφῶδιαν. Ὁ Ουόλφιος ἀναφέρει εἰς τὰς σημειώσεις τῶν περιφῆμων Προλεγομένων του ὅτι ὁ γραμματικὸς Λεπτίνης ἀφορμὴν λαβὼν ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν πού γεννᾷ ἡ παράλειψις τοῦ δασέος σημείου εἰς τὸν στίχον Ψ 731 τῆς Ἰλιάδος ΕΝΔΕΓΟΝΥΓΝΑΜΨΕΝ ὅπου τὸ ΕΝ δὲν εἶναι ἀριθμητικόν, ἔπεισε περὶ τῆς ἀναγκαιότητος νὰ τίθεται ἡ δασεῖα.

5) Εἰς τὴν § 19 ὁ Σ. δέχεται τὰ παραμύθια τοῦ Ἐράσμου ὅτι οἱ Ἕλληνες προέφεραν τὸ β, γ, δ κλπ. ὡς οἱ Λατῖνοι καὶ «μετὰ τὸν καιρὸ τοὺς ἔδωσαν μαλακὴν προφοράν» καὶ τὰ αἰτιολογεῖ ἀπὸ τὴν προφορὰν τῶν ξένων. Ἀλλὰ ἄς ἀναλογισθῆ ὅτι Ἑλληνικὴ προφορὰ τῶν γραμμάτων β, γ, δ, θ, φ, χ εἶναι καθαρὰ Ἑλληνικὴ, οἱ δὲ μὴ Ἕλληνες οὔτε τὰ ἔχουν τὰ λεπτὰ αὐτὰ γράμματά μας, οὔτε δὲ καὶ νὰ τὰ προσφέρουν κἂν ἤμποροῦν. Ἴσως καὶ γι' αὐτὸ οἱ παλαιοὶ τοὺς ἔλεγαν βαρβάρους. Οἱ Ρῶσοι Ἀφανάσιον λέγουσιν τὸν Ἀθανάσιον. Δὲν ὑπάρχει καμμία κανενὸς εἶδους μαρτυρία ὅτι ἐμαλακώσαμε κάποτε εἰς κάποιαν περίοδον τὰ γράμματα τῆς Ἑλληνικῆς ὁμιλίας μας, τῆς λεπτῆς καὶ μὴ βαρεῖας καὶ χονδροειδοῦς οὐδὲ προσά-

γει ὁ Σ. κάποιαν ἀπόδειξιν ἔστω καὶ ἀμφίβολον. Τὴν κακὴν ἀποδοχὴν ἀβασανίστων ἀμφισβητήσεων τῆς γνησιότητος τῆς προφορᾶς τοῦ ἔθνους ὑπὸ ξένων μισελλήνων μαρτυρεῖ καὶ ἡ περὶ τοῦ ἤτα γελοία μαρτυρία τοῦ βῆ-βῆ. Ὁ Πλάτων εἰς τὸν Κρατύλον 418 c μᾶς διαφωτίζει αὐθεντικώτερα. «Οἱ παλαιοὶ ἡμέτεροι τῷ ἰῶτα εὖ μάλα ἐχρῶντο καὶ οὐχ ἥκιστα αἱ γυναῖκες, αἱ περ μάλιστα τὴν ἀρχαίαν φωνὴν σώζουσι. Νῦν ἀντὶ μὲν τοῦ ἰῶτα, ἢ εἰ ἢ ἤτα μεταστρέφουσι... οἷον οἱ μὲν ἀρχαιότατοι ἡμέραν τὴν ἡμέραν ἐκάλουν, οἱ δὲ ἑμέραν, οἱ δὲ νῦν ἡμέραν». Μὲ τοιαύτας σοφιστείας κακοσόφων δυτικῶν ἡμφεσβητήθη ἡ γνησιότης τῶν Νέων Ἑλλήνων (πρβλ. S. A. Tovar, Biografía de la lengua griega, Santiago, Chile 1990), ἔνθα πειστικωτάτη τῶν μαρτυριῶν πολλῶν αἰῶνων τεκμηρίωσις.

6) Εἰς τὴν μορφολογίαν § 22 ὁ Σ. ἀποδίδει εἰς τὴν «πολυχιλιετῆ προσπάθεια τῶν ἀνθρώπων» τὴν ἐργασία τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν γραμματικῶν εἰδῶν ὅπως τὰ περιγράφει ἡ Γραμματικὴ. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἔργον τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ ἀναλφάβητος ὦν ὀμιλεῖ ὡς ῥήτωρ ἀγνοῶν γραμματικὴν καὶ συντακτικόν. Ὁ καθορισμὸς τῆς διανοητικῆς διαδικασίας τοῦ ὀμιλεῖν εἶναι ἔργον μόνον τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων (Πρωταγόρας, Ἀριστοτέλης, Ζήνων ὁ Κιτιεύς, Χρῦσιππος κ.ἄ.) πρβλ. *Γραμματικὴ* ἐν ΠΛΑΤΩΝ τόμ. 42 (1992) σ. 1-12, ἰδὲ καὶ ἀνωτέρω ἐν § 1 περὶ τοῦ ὀρισμοῦ τῆς Γραμματικῆς. Πολλοὶ οἱ κλητοί, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί.

7) Εἰς τὰ περὶ συντάξεως § 23-24 βλέπω μίαν στατικὴν θεώρησιν τῆς μορφώσεως εἰς τὴν γνώμην τοῦ Σ. ὅτι «ἡ καλὴ χρῆσις τῆς συντάξεως τοῦ λόγου μαθάνεται μὲ τὴν πιστὴν τακτοποίησιν τῶν μορφολογικῶν τύπων». Νομίζω ὅτι καλὴν σύνταξιν θὰ κάμνη ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἀναγνώσῃ μὲ προσοχὴν καὶ κατανόησιν ἄφθονα κείμενα ἄριστα, ὁπόθεν καὶ θὰ ἀποκτήσῃ τὴν αἴσθησιν τοῦ Καλοῦ λόγου. Καὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Βιλαμόβιτς οἱ Ἀλεξανδρινοὶ φιλόλογοι διώρθωσαν τὸν Ὅμηρον ἰδεωδῶς, ὄχι διότι ἤξεραν τὸ Συντακτικόν, ἀλλὰ διότι εἶχαν εἰς τὸν νοῦν τῶν τὰ κείμενα καὶ τοῦ Ὁμήρου καὶ ὄλων τῶν κλασσικῶν συγγραφέων καὶ εἶχαν ἔτσι ἀσφαλῆς τὸ αἴσθημα τοῦ ἰδανικοῦ, τοῦ κλασσικοῦ λόγου. Μερικοὶ νεώτεροι ὀμιλοῦν περὶ δημοτικοῦ λόγου ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὄχι τὴν γραμματικὴν δομὴν τῶν Παραδόσεων καὶ Παροιμιῶν, ἀλλὰ τῶν συγγραφέων τῶν διαφόρων Συνδέσμων Λογοτεχνῶν.

8) Εἰς τὰ περὶ «τῆς φύσης τῆς γλώσσας» ἐν § 33 γράφεται ἡ ἀνακρίβεια ὅτι «οἱ Ἕλληνες υἰοθέτησαν τὸ *βόρειο-φοινικικὸ ἀλφάβητο*, ποῦ εἶχε μόνον σύμφωνα καὶ τροποποίησαν μερικὰ *γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσιν ὡς φωνήεντα*». Τὸ νὰ ὀνομάζη τις τὰ σύμβολα τῶν Φοινίκων σύμφωνα ἀποτελεῖ ἀναχρονισμὸν. Ἀπετέλουν ἀπλῶς σύμβολα συλλαβῶν πενταδυνάμου ἠχητικῆς χροιάς. Μόνον τὸ σχῆμα τῶν ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ Ἕλληνες τὰ μετέτρεψαν εἰς σύμφωνα καὶ εἰς φωνήεντα. Ἔχει ἐσχάτως ἀποδειχθῆ μὲ καθαρὰν ἀνάλυσιν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Φοινικικοῦ ἀλφαβήτου ἔχοντος 22 μόνον συλλαβικὰ σύμβολα ἀντὶ τῶν 90 τοῦ Ἑλληνικοῦ συλλαβικοῦ ἐπροβληματίσθησαν. Ἀπὸ τοὺς Φοινίκας ὅμως δὲν ἐπῆραν σύμφωνα, ἀλλὰ σύμβολα μόνον συλλαβῶν, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες τὰ μετέτρεψαν εἰς σύμφωνα. Πρὸ τοῦ Ἕλληνος ἐφευρέτου τῆς ἐννοίας συμφωνον-φωνήεν οἱ Φοινίκες, ὅπως καὶ ὄλοι οἱ λαοὶ εἶχαν μόνον συλλαβὰς.

9) Εἰς τὰ ἱστορικὰ τῆς γλώσσης § 35-36 ὁ Σ. ἀκριβολογῶν ἐν ἀβεβαίοις μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα «ἀπὸ τὸ 1800 - ὡς τὸ 1200 π.Χ. Αὐτὰ στηρίζονται μόνον εἰς τὰς εἰκασίας τῶν γλωσσολόγων. Ὁ Σ. ἀγνοεῖ τὸν σοβαρώτερον μάρτυρ τὸν Θουκυδίδην, ὁ ὁποῖος φυσικὰ γνωρίζει καὶ τοὺς Πελασγούς, ἀλλὰ βεβαιώνει ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ὀνομάσθησαν ὄλοι Ἕλληνες καὶ μερικῶς Ἴωνες καὶ Ἀχαιοὶ καὶ Δωριεῖς, καὶ τοῦτο ἔγινε ἀκαριαίως, ὅταν οἱ

υιοί του Θεσσαλού βασιλέως Ἕλληνας ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔναντι τῶν προτέρων ἀρχόντων. Ὅλοι αἱ Ἑλληνικαὶ πηγαὶ δέχονται ὡς ἰθαγενεῖς τοὺς Ἕλληνας. Οὐδεὶς, οὔτε Ἡρόδοτος οὔτε ἄλλος τις τοὺς φέρει ὡς ἔξωθεν ἐλθόντας. Καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν οἰκισμῶν τῆς Λαρίσης τοῦ 6000 π.Χ. ἢ τοῦ Σέσκλου καὶ τοῦ Διμηνίου τοῦ 4000 καὶ 3000 ἦσαν ἄσχετοι μὲ τὸν Θεσσαλὸν βασιλέα Ἕλληνα. Ὁ ἱστορικὸς Wilcken διδάσκει ὅτι οἱ Δωριεῖς, Ἀχαιοὶ, Ἴωνες διεμορφώθησαν ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Ἀλλὰ καὶ ὁ Τσουντας καὶ ὁ Caskey καὶ ὁ Δ. Θεοχάρης βλέπουν τὴν Χαλκῆν ἐποχὴν τῆς Θεσσαλίας ἐξελισσομένην. «Ἑλληνοτρόπως», ὁ τελευταῖος μάλιστα βλέπει εἰς τὴν Πρωτοχαλκῆν ριπτομένης καὶ τὰς ρίζας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Πῶς λοιπὸν ἐντὸς τῆς Θεσσαλικῆς ἐλληνοτροπίας τοῦ 3000-2000 π.Χ. εἰσεχώρησαν τὸ 1800 οἱ Ἕλλη-νες;

10) Εἰς τὰ περὶ διαλέκτων § 37-52 ἀναγινώσκω τὰς παλαιὰς πληροφορίας τῶν γυμνασιακῶν μας διδασκάλων, τὰς πρὸ τῶν νεωτέρων γνώσεων ἐπικρατούσας. Τὸ ὅτι ἡ αἰολικὴ ἦτο ἡ βᾶσις τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων ἀντιβαίνει εἰς τὴν γνώμην τοῦ μεγάλου Ἀριστάρχου, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Ὀμήρου εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν ἀπογόνων τοῦ Νέστορος, πὺ μὲτενάστευσαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἴωνίαν. Ὅτι ἡ Ἀττικὴ ἐπηρεάσθη ἀπὸ τοὺς Βοιωτοὺς εἶναι πρωτάκουστον. Τοὺς Βοιωτοὺς περιεφρόνουν ὡς ἀγροίκους οἱ Ἀθηναῖοι (ὁ Ἡσίοδος ἦτο ἐπικός, τῆς πατρικῆς οἰκογενείας ἐλθοῦσης ἐκ Μ. Ἀσίας).

Μοιραίως πάσχει ἡ θεώρησις τῶν διαλέκτων ἔνεκα τῆς ἀνακριβοῦς ἐκτιμήσεως τῆς ἱστορικῆς κινήσεως εἰς τὸν χῶρον. Τὸ βλέμμα τοῦ βιβλίου περιορίζει τὴν θεώρησιν ἀπὸ τὸ 1000 π.Χ. καὶ κατόπιν (§ 37) καὶ τὰς μαρτυρίας εἰς χρόνον πολὺ νεώτερον. Αἱ νεώτεροι ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις σήμερον φέρουν ζωηρὰν κίνησιν εἰς τὸν Αἰγαῖον χῶρον τὴν 3 χιλιετηρίδα. Αἱ εἰδήσεις τοῦ Στράβωνος περὶ τοῦ ἀποικισμοῦ εἰς Ἀρμενίαν καὶ Γεωργίαν τοῦ Φρίξου καὶ τοῦ Ἰάσονος μὲ σαφῆ μαρτύρια (Π. Γεωργιούτζου, Τὰ Ἰασόνια ἠρῶα τοῦ Στράβωνος, *Πλάτων* 39/1987) ἐπαληθεύθησαν πλήρως μὲ εὗρεσιν μηκυναϊκῶν εὐρημάτων, ἀγγείων καὶ ξιφῶν εἰς Γεωργίαν καὶ Ἀρμενίαν (J. Latacz νέα ἀπὸ τὴν Τροίαν, *Πλάτων* 40/1988) τῆς 2. χιλιετίας ἢ καὶ παλαιότερας σχέσεως καὶ ἐπικοινωνίας.

11) Τὰ περὶ NE διαλέκτων § 55-65 τὰ ἐκθέτει ὁ Σ. κατὰ τρόπον ἀπρόσφορον, ὡσὰν οἱ νεώτεροι ἡμεῖς νὰ εἴχαμε χαλάσει τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν διὰ νὰ ξαναναστήσωμεν τὴν αἰολικὴν καὶ τὴν δωρικὴν. Ὁ τοπικὸς διαχωρισμὸς τῆς προφορᾶς (μουλᾶρι/μλᾶρ) δὲν συντελεῖ ἴδρυσιν διαλέκτου, ἐνῶ τὸ *παρσουλακίρ* τῶν Σπαρτιατῶν ἀπὸ τὸ *παρσθυλακίς* τῶν Ἀθηναίων ἔχει χαρακτηριστικὰ ἐπαρκῆ διαλεκτικῆς διαφορᾶς.

12) Εἰς τὰ περὶ Ἀττικισμοῦ καὶ «προφορικῆς κοινῆς» ἐν § 66-71 ἐκτιθέμενα δὲν ὀμιλεῖ ὁ φιλόλογος, ἀλλὰ ὁ συνήγορος μιᾶς πεπλανημένης ἀντιλήψεως, δηλ. ὅτι ἡ κοινὴ προφορικὴ τοῦ 333 π.Χ. ἐξειλίχθη εἰς τὴν «δημοτικὴν» τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1976. Καὶ προσπαθεῖ νὰ στηρίξῃ τὴν διήγησίν του μὲ κείμενα ἐκ τοῦ Μανόλη Τρ. Ἀλλὰ, καὶ αὐτὰ τὰ δῆθεν δημοτικὰ κείμενα πὺ παραθέτει, τοῦ ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ λαϊκοῦ χαιρετισμοῦ τῆς Θεοδώρας (ὄχι τραγοῦδι τῆς ἀνοιξῆς), τοῦ Πτωχοπροδρόμου καὶ τοῦ Διγενῆ, μαρτυροῦν ὅτι καὶ αὐτὰ εἶναι γραμμένα σύμφωνα μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ σχολείου καὶ μὲ τὴν γραμματικὴν τοῦ σχολείου, χωρὶς κανένα ἔχνος λεξιλογικῆς ἢ γραμματικῆς παρεκκλίσεως.

Τὸ φαινόμενον διδάσκει, ὅτι ἡ προφορικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ χαλαρωτέρα μορφή τῆς γραπτῆς γλώσσης τοῦ σχολείου — καὶ εἶναι τοῦτο φυσικόν, ἐφ' ὅσον τὸν λόγον καὶ τῶν δύο μορφῶν τὸν διαμορφώνει ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς ἐγκέφαλος.

13) Εἰς τὸ αὐτὸ κεφ. ἐν 72-73 ὁ Σ. εἶναι αἰχμάλωτος τῶν διαμαχῶν ποῦ ἀνοίξε ὁ Ψυχάρης καὶ τῆς παλαιᾶς θολῆς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ δημοτικισμοῦ τύπου Γιάννη Βλαχογιάννη, ἐνῶ ὄφειλε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ ρεῦμα καὶ νὰ σκεφθῆ αὐτονόμως. Δὲν εἶναι ὁ λαὸς ποῦ ἀνεζήτησε τὶς παλαβωμάρες «τῆς Ρομέικης γλώσσας». Καὶ κακῶς βάζει εἰς τὸ ἴδιο τσουβάλι τὸν Βηλαρᾶν μὲ τοὺς Μηνιάτην καὶ Μοισιόδακα. Ἄλλο τὸ κίνημα τοῦ Βηλαρᾶ καὶ ἄλλο ἐζήτησαν οἱ διδάσκαλοι τοῦ Βουκουρεστίου. Τὸ κίνημα τοῦ Μοισιόδακος δὲν ἦταν ἰσοπέδωσις καὶ δημιουργία νέου γλωσσικοῦ συστήματος, πράγματα ἐκτὸς πραγματικότητος καὶ ἄρρωστα. Ὁ Μοισιόδαξ καὶ οἱ ἄλλοι διδάσκαλοι τῶν ἀθηντικῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Μολδοβλαχίας ἐζήτησαν νὰ μὴ διδάσκωνται τὰ ἀρχαῖα διὰ τῶν ἀρχαίων κατὰ τὴν μέθοδον τῆς «ψυχαγωγίας», ἀλλὰ διὰ τῆς ἡπιοτέρας μορφῆς τῆς γραπτῆς τῆς ἐποχῆς, ποῦ ὁμοιάζεν μὲ τὴν καθαρεύουσαν. Κρίμα ὅτι ὁ Σ. δὲν ἐδιάβασε οὔτε τὰ κείμενα τοῦ Μοισιόδακος οὔτε τὰ κείμενα τοῦ Μηνιάτη διὰ νὰ ἴδῃ ποίαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ μὲ τὸν Βηλαρᾶν καὶ τὸν Ψυχάρην: «Ἐως πότε ὦ πανακήρατε κόρη τὸ γένος θὰ δουλεύῃ εἰς τὸ ἡμισὸν φεγγάρι» —εἶναι αὐτὸ ἐξέλιξις τῆς προφορικῆς κοινῆς τῆς ἐποχῆς; Ἔτσι μιλοῦσαν τότε οἱ ραγιαδες; Εἶναι προφανῆς ὁ ἐγκλεισμός τοῦ βιβλίου εἰς σχήματα λογισμοῦ ἀγομένου ἀπὸ παλαιᾶς προκαταλήψεις καὶ ἀπὸ μανίαν κατασκευῆς νέας γλώσσης, ἀσχέτων μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς Ἱστορίας μας καὶ τῆς ἐθνικῆς μας παραδόσεως.

14) Εἰς τὸ αὐτὸ κεφ. εὐρίσκω δύο παραγράφους, τὴν § 83 καὶ 86, τῶν ὁποίων ἀδυνατῶ νὰ κατανοήσω τὴν ἀλληλουχίαν. Ἴδου τὰ χωρία ἐν ἀκριβεστάτῃ περιλήψει:

§ 83 «Ἡ Καθαρεύουσα εἶναι ἡ συνέχεια καὶ τελικὴ μορφή τοῦ Ἀττικισμοῦ, ἐνῶ ἡ Δημοτικὴ εἶναι ἡ συνέχεια καὶ ἐξέλιξις τῆς προφορικῆς γλώσσας, δηλ. τῆς ὁμιλουμένης κοινῆς».

§ 86 «Ἡ Γραμματικὴ μας αὐτὴ γράφεται μὲ αὐτὴν τὴν πρόθεσι: νὰ δείξῃ δηλ. ὅτι οἱ ἔως τῶρα ἀπόπειρες νὰ συστηματοποιηθοῦν οἱ κανόνες τῆς Δημοτικῆς στηρίζονταν στὴν προφορικὴ τῆς κυρίως παράδοσι, καὶ ὅτι ἡ γλωσσικὴ ἀνάγκη καὶ ἐνίσχυσις, μετὰ τὸν 2. παγκόσμιον πόλεμον, ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια καινούργιες ἀνάγκες καὶ ἐνίσχυσε τὸ γραπτὸ ἐπίπεδον τοῦ λόγου. Ὑπάρχουν ἐπομένως δύο γλωσσικὰ ἐπίπεδα, τὸ προφορικὸ καὶ τὸ γραπτὸ καὶ δύο εἶδη λόγου, ὁ συναισθηματικὸς καὶ ὁ ἀντικειμενικὸς, μὲ κοινὰ καὶ διαφορετικὰ στοιχεῖα στὴν φωνητικὴ, τὴν μορφολογία, τὴν σύνταξιν καὶ τὸ λεξιλόγιον. Ἡ γνώσις αὐτὴ ἦταν πρόωρη γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μ. Τριανταφυλλίδη».

Τὸ κείμενον τῶν δύο αὐτῶν παραγράφων, ποῦ καθορίζει ἀρχιτεκτονικῶς τὸ θεμέλιον τῆς θεωρήσεως τῆς γλώσσης καὶ τῆς κωδικοποιήσεώς της, εἶναι μᾶλλον σκοτεινὸν καὶ ἀπαιτεῖ δῆλιον κολυμβητήν. Ἐγὼ συνεπέρινα τὴν ἀκόλουθον σειράν τοῦ συλλογισμοῦ του (§ 83, 86, 696).

1. Ἡ γραπτὴ Κοινὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔγινε ἡ Καθαρεύουσα, ἡ σημερινὴ
2. Ἡ προφορικὴ ἐκεῖνῃ τῆς ἐποχῆς ἔγινε ἡ σημερινὴ ὁμιλουμένη
3. Ὁ Γρ. ἐκωδικοποίησεν ὅς ὁμιλουμένην μόνον αὐτὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ 1900-1940
4. Ἐγὼ, ὁ Ἄγ. Τσοπ., ἀνεκάλυψα ἀπὸ τὸ 1950-1991 νέα πράγματα, ἄγνωστα εἰς Γρ., ὄθεν:
- 5 (α). Ὅτι τὸ γραπτὸ καὶ τὸ προφορικὸ ἐπίπεδον δὲν ταυτίζονται, ἀλλὰ διαφέρουν, διότι ὁ γραπτὸς λόγος εἶναι ἀντικειμενικὸς καὶ ὁ ἄλλος συναισθηματικὸς.
- 6 (β). Δι' αὐτὸ μὲ τὶς καινούργιες ἀνάγκες τὰ στοιχεῖα τοῦ προφορικοῦ λόγου εἶναι ἀνεπαρκῆ νὰ στηρίξουν ἀρτίαν γλῶσσαν προφορικὴν καὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γραπτῆς γλώσσης δηλ. τῆς καθαρευούσης. Καὶ
- 7 (γ). Μὲ αὐτὴν τὴν πρόθεσιν γράφω αὐτὴν τὴν Γραμματικὴν, νὰ σᾶς εἰπῶ μὲ

ἄφθονα στοιχεῖα 828 σελίδων καὶ μὲ μασημένα λόγια, πλάγια καὶ ὑπονοούμενα, ὅτι οἱ κανόνες ποὺ ἐδώσαμε εἰς τὴν Γραμματικὴ καὶ τὴ γλῶσσα μας, τὴν «Νεοελληνικὴ» μας εἶναι ρευστοὶ καὶ ἀκαταστάλακτοι, προαιρετικοί, πρόσκαιροι καὶ σύντομα οἱ περισσότεροι θὰ ἀλλάξουν —γιατὶ ἔτσι εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ προφορικοῦ ἐπιπέδου, τοῦ συναισθηματικοῦ.

Ἔτσι ἐδῶ ὁμίλησεν ὁ Συγγραφεύς. Εἶπε καὶ ἐλάλησε καὶ ἀμαρτίαν οὐκ ἔχει.

Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ ἔγκριτος ἐπιστήμων αἰσθάνεται τὸ χρέος νὰ ἐκφρασθῆ εἰλικρινῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάσης εὐλαβείας πρὸς τὰ παλαιὰ εἶδωλα. Ὅμως βλέπει ὅτι θὰ ἐπισύρῃ τὴν ἐχθρότητα τῶν παλαιῶν συντρόφων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐπιτεθῆ λαύρωσ κατὰ τοῦ Ἑγυργουῦ Τρίτση ὡς λιποτάκτου, ὅταν ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ εἶπεν ὅτι ἡ γλῶσσα μας εἶναι μία ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου, ἡ γραπτὴ καὶ θὰ τὴν εἰσαγάγῃ καὶ εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον διὰ νὰ ἐννοοῦν οἱ μαθηταὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Καὶ ὁ Τρίτσης εὐθὺς ἐπαύθη, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνάλογα πιστεύοντες Ἑγυργοὶ παιδείας μετὰ ταῦτα Γ. Παπανδρέου καὶ Β. Κοντογιαννόπουλος καὶ Γ. Σουφλιᾶς τὴν αὐτὴν δυσμενῆ ἀντιμετώπισιν ὑπέστησαν. Οἱ ἀναγνώσται ἄς ἀναζητήσουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τοὺς μυστηριώδεις ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας, οἱ ὅποιοι διὰ μυστικῶν καὶ ἀνεξιχνιάστων μεθόδων καὶ μέσων κρατοῦν θαμμένην τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, τὰ λόγια, τὸ πνεῦμα, τὴν σκέψιν τῶν μεγάλων πατέρων καὶ πάππων μας. Καὶ μαζὶ μετὰ τὴν γλῶσσαν εἰς τὸν τάφον εὐρίσκεται ἡ Παιδεία, ἀφοῦ ἡ Παιδεία ὁμιλεῖ μετὰ τὴν γλῶσσαν, ποῦ εἶναι τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων.

— Ὁ λόγος εἶναι γραπτὸς καὶ προφορικὸς συγχρόνως, δηλ. μετὰ δύο ὄψεις. Ἔτσι ἀπὸ 333 π.Χ. μέχρι 1994 μ.Χ. πρέπει νὰ εἶναι διπλός. Δρόμος παγκόσμιος μοιραῖος, φυσικός. Ἔτσι εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.

— Αὐτὸς ὁ νόμος τῆς διμορφίας, ὁ μοιραῖος, κατηργήθη τὸ 1976. Καὶ ἐτάφη ὄχι ὁ δευτερεύων, ὁ ἄνευ ὑποχρεώσεων, κανόνων, ὁ ἰδιαιτικός τοῦ καθενός, ἀλλὰ ἐτάφη ὁ ὑποχρεωτικός σταθερός, ὁ ἀμετάβλητος 3000 χρόνια, ὁ ἔχων κανόνας σταθεροὺς καὶ ὑποδείξεις ἀσφαλῆς ποῦ δὲν ἀλλάζουν ποτέ.

— Ἄρα ἐπάψαμε νὰ ἔχωμεν τὰς δύο μορφάς. Ἐκάμαμε καλὰ; Ἡ κατάρρευσις τῆς Παιδείας, ἡ ἀφασία, ἡ λεξιπενία ὁμιλοῦν. Οἱ πολῖται ἄς κρίνουν, ἂν πρέπει νὰ συνεχισθῆ ἡ ἀθλιότης. Ὁ Ἄγ. Τσοπανάκης ὁμίλησε.

15) Εἰς τὰ περὶ εἰδικῶν κανόνων τονισμοῦ ἐν § 175 ἐξ. δὲν ἀντιλαμβάνομαι τί ἐξυπηρετεῖ ἡ ἰδικὴ του «βελτίωσις» ἐπὶ τοῦ τονισμοῦ ποῦ ὄριζεν ὁ Τριανταφυλλίδης: Ἐκεῖνος ἐτόνιζε ἡ γῆ, τῆς γῆς, ὁ ροῦς, τοῦ ροῦ, ὁ Παλαμᾶς, τοῦ Παλαμᾶ κλπ. Ὁ Α.Τ. τονίζει, ἡ γῆ, τῆς γῆς, ὁ ροῦς τοῦ ροῦ, ὁ Παλαμᾶς τοῦ Παλαμᾶ κλπ. Τὸ παλαιὸν μυστικόν, ποῦ ἐγνώριζεν ὁ ἀνώτερος κύκλος τοῦ Ἑγυργείου Παιδείας τότε, ἦτο ὅτι ὁ Τρ. παρουσίαζε —πρὶν σκοτεινιάσῃ ὁ ὀρίζων μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἰταλῶν εἰς τὴν Ἀλβανίαν— τὰ προετοιμαζόμενα χειρόγραφα τῆς Γραμματικῆς εἰς τὸν παραγγείλαντα τὴν σύνταξιν Ἰω. Μεταξᾶν, ὁ ὅποιος ἤλεγχε μετὰ προσοχῆς τὰ γραφόμενα. Ὅταν ὁμως εἶδε, ὅτι ὁ Τρ. ἔβαζε ὀξεῖαν εἰς ὅλα τὰ ὀξύτονα τῆς ἀ΄ κλίσεως ἐξηγέρθη· τί; θὰ γράψω ἐγὼ τὸ Μεταξᾶς μετὰ ὀξεῖα; —Νὰ τὸ διορθώσωμε κύριε Πρόεδρε. Νὰ μετατρέψωμε τὸν κανόνα καὶ νὰ ἐξαιρέσωμε τὰ κύρια ὀνόματα, Λουκάς, Σκουφᾶς, Παλαμᾶς. Αὐτὸ φυσικὰ πρέπει νὰ τὸ γνωρίζει καὶ ὁ Σ., διερωτῶμαι δέ, μήπως αὐτὸς τώρα θέλει ἀναδρομικῶς νὰ ἀκυρώσῃ τοῦ δικτάτορος τὴν ἀπαίτησιν μετὰ ἑνα κανόνα ἀναφελῆ.

16) Εἰς τὰ περὶ φωνητικῶν διχασμῶν ἐν § 273 ἐξ. ἡ ποικιλομορφία Ἀρβανίτης-Ἀλβανὸς ἀποδίδονται στὴν ἐπίδρασι τῆς καθαραεουόσης. Πράγματι ἂν ὁ Σ. δὲν ἔγραφε τὸ βιβλίον του μετὰ ὀρισμένην «πρόθεσιν» θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀποφύγῃ τὴν σφαλερὰν ἀντίληψιν ὅτι ἡ σημερινὴ προφορικὴ Δημοτικὴ, ἡ ὁποία ὡς ἰσχνὴ

ἀγελὰς τοῦ Φαραὼ κατέφαγε τὴν παχεῖαν ἀγελάδα τῆς γραπτῆς γλώσσης, εἶναι συνέχεια καὶ κατάληξις τῆς προφορικῆς κοινῆς» τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὅπως ὀρθῶς παρατηρεῖ ἐδῶ, ὅτι ἡ προφορικὴ γλῶσσα ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἔτσι ἔπρεπε ψυχραίμως σκεπτόμενος καὶ νὰ συναγάγῃ τὸ φυσικὸν συμπέρασμα, ὅτι ὅσον περισσότερο μορφώνεται τις, τόσον καλύτερον διορθώνει τὸν λόγον του καὶ τὸν γραπτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν προφορικόν. Δὲν λέγει πλέον χαράτσι, ἀλλὰ φόρος, δὲν λέγει μουφλοῦσι, ἀλλὰ χρεοκοπία, δὲν λέγει ὁ Ζακυνθινὸς ρεμέντιο, ἀλλὰ φάρμακο, δὲν λέγομεν σπετσιέρης, ἀλλὰ φαρμακοποιὸς — δηλαδὴ δὲν ἐξελίσσεται ὁ προφορικὸς λόγος, ἀλλὰ ἐγκαταλείπεται καὶ ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ γραπτοῦ λόγου, δηλ. τῆς καθαρευούσης, τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ σεβώμεθα καὶ ὄχι νὰ μισοῦμεν ὡς ἐχθρόν τινα. Τὸ ἴδιο κεφάλι δημιουργεῖ τὸν γραπτὸν καὶ τὸν προφορικόν καὶ ἐξέλιξις ὑπάρχει καὶ περιοδικὴ ἀνανέωσις γίνεται. Μὲ ψυχραίμων θέασιν τῶν φαινομένων, ὅπως τὰ ἐκθέτει ὁ Σ. ἐδῶ θὰ μπορούσε νὰ εἶχε γράψῃ ἕνα βιβλίον ὑγιέστερον καὶ ἐθνικῶς χρήσιμον. Δυστυχῶς ὁμοίως, ὅπως παρετήρει καὶ ὁ Βολταῖρος, δὲν ἔχομεν συνήθως ἄνεσιν χρόνου διὰ νὰ γράφωμεν ὀλιγώτερα καὶ περιεκτικώτερα.

17) Εἰς τὰ περὶ συμφωνικῶν συμπλεγμάτων ἐν § 276 ὁ Σ. ὁμιλεῖ περὶ τῆς «προφορικῆς Κοινῆς» τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνεται ὅτι αὐτὸ ἀποτελεῖ σύναψιν τῶν ἀντιθέτων - *coincidentia oppositorum*. Ἡ προφορικὴ αὐτομάτως παύει νὰ εἶναι γενικὴ καὶ γίνεται ἀτομικὴ. Οὐδεὶς προφέρει ὅπως ὁ κάθε ἄλλος. Ὁ κάθε ἕνας ἔχει τὰ ἴδια γλωσσικὰ ἀποτυπώματα. Τί κοινὸν ὑπάρχει εἰς τοῦτο Ἑλληνος τὴν προφορὰν, ἐκείνου πού κατοικεῖ εἰς τὸν Πόντον, τὸ Καζακστάν, τὴν Καλκούταν, τὸ Σικάγο, τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην, τὴν Φλώρινα, τὴν Μυτιλήνην, τὸ Καρπενήσι; Καὶ τί κοινὸν ἢμπορεῖ νὰ διατηρηθῇ εἰς τὴν προφορικὴν ὁμιλίαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ τῶν διαφορετικῶν περιστάσεων; Τοῦναντίον ὑπάρχει κοινὴ γραπτὴ γλῶσσα, διότι αὐτὴν τὴν διατηρεῖ χιλιάδες χρόνια, ἀκριβῶς τὴν αὐτὴν ἀμετακίνητον, ὁ λόγος τῶν ἰδίων τότε καὶ τώρα, νῦν καὶ αἰεὶ διδασκομένων συγγραφέων, οἱ ὅποιοι ἔχουν καὶ τὴν ἰδίαν γραμματικὴν. ἢμπορεῖ νὰ ἔχουν πέσει εἰς ἀχρηστίαν ὠρισμένοι τύποι, οἱ ὑπόλοιποι ὁμοίως μένουσι ἐνεργοὶ χωρὶς καμμίαν ἀλλαγὴν. Εἶναι λοιπὸν ἡ γραπτὴ γλῶσσα ἢ μόνη κοινὴ ἀπὸ τὸν Ἀλεξάνδρον καὶ κατόπιν. Αὐτῆς τῆς κοινῆς ἢ μεταβάπτισις εἰς Ἀττικιστικὴν ἢ Ἀττικὴν εἶναι ἄνευ σημασίας. Ἡ ψυχρὰ θεώρησις τῆς ἐξελίξεως πείθει ὅτι ἡ προκατάληψις τοῦ Σ. νὰ γράψῃ βιβλίον διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἀλήθειαν κάποιος ἄλλης ἀντιλήψεως, τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν παραδοξολογίαν τῆς «κοινῆς προφορικῆς», ἐνῶ ἀκόμη καὶ δύο γειτονικὰ χωριά ἀλληλολοιδороῦντο, διότι στὸ ἕνα λένε *μωρῆ* καὶ στὸ διπλανὸ *ῶρῆ*.

18) Εἰς τὰ περὶ ἄρθρου § 296, ἐνῶ μνημονεύονται καὶ ἀλβανικαὶ καὶ βουλγαρικαὶ ποικιλίαι, (καὶ ἐνῶ ἀνωμολογήθη ἀνωτέρω ὅτι ὁ προφορικὸς λόγος χρειάζεται καὶ τοῦ γραπτοῦ τὴν ἐνίσχυσιν), γράφει ὅτι τὸ θηλ. ἄρθρον τοῦ πληθ. εἶναι *οἱ* χωρὶς κἂν νὰ ἀναφέρῃ τῆς γραπτῆς τὸ *αἱ* (οἱ ἀλώπεκες - αἱ ἀλώπεκες). Ἐρωτᾶται, ἄπαρνεῖται τελείως ὁ Σ. τὴν ἐξάρτησιν καὶ σχέσιν γραπτῆς καὶ προφορικῆς; Καὶ διατὶ δὲν ἐρμηνεύει καὶ δὲν μνημονεύει παράλληλα φαινόμενα τῆς προφορικῆς μας (μὴ κοινῆς βεβαίως): ἡ Θανάσης, ἡ Πέτρος, ὁ Παναγία (sic), τῆ διαόλους κλπ. Τί γραμματικὴ τοῦ προφορικοῦ λόγου εἶναι λοιπὸν;

19) Εἰς τὰ περὶ κλίσεως τῶν ὀνομάτων ἐν § 331-381 φαίνεται ἡ σύγχυσις ὁμοίων καὶ ἀνομοίων πού γεννᾶται ἀπὸ τὴν «πρόθεσιν», νὰ ὑποβάλλῃ τὸν ἀνυπότακτον προφορικόν εἰς τὰ δεσμὰ τοῦ γραπτοῦ, ἀφοῦ ἔτσι παραβλέπεται ἡ γραμματικὴ δυναμικὴ τῆς κλίσεως-τοῦ γραπτοῦ λόγου. Οὕτω (α). Χωρίζονται τὰ ὀνόματα

τῆς γραπτῆς γλώσσης τὰ λήγοντα εἰς -ης εἰς δύο κατηγορίας, τῆς Α΄ κλίσεως μὲ πληθυντικὸν εἰς -ες, ναύτης-ναύτες καὶ τῆς Β΄ εἰς -ῆδες ἢ -άδες. Καὶ ἐν § 337 ζ΄ διδάσκειται: κατὰ τὸ ναύτης -τες κλίνονται καὶ τὰ ἐργάτης, ράφτης, ψάλτης, Γεώργης, Γρηγόρης, Θανάσης, Παναγιώτης. Ὁμοίως ὁ λαὸς λέγει Γιώργηδες, Γρηγόρηδες, Θανάσηδες, Παναγιώτηδες. Οἱ Παναγιώτες εἶναι θηλυκόν.

Ἐν 337α εἰς τὰ -της, -τες ἀναφέρει ὅτι μερικὰ κλίνονται καὶ εἰς -άδες, μαθητάδες, δεσποτάδες καὶ ἔτσι νομιμοποιοῦνται οἱ καθηγητές, δικαστές... Σημειῶν ὅτι εἰς τὰ προφορικὰ δημοτικὰ κείμενα δὲν ὑπάρχουν καταλήξεις εἰς -τές, ἀλλὰ μόνον μαθητάδες, δεσποτάδες καὶ προξενητάδες. Τὰ ἄλλα ἀνήκουν εἰς τὴν προσωπικὴν αἰσθητικὴν τῆς πειραματικῆς λογοτεχνίας.

(β). Κακῶς εἰς τὴν § 343 τὰ τριτόκλιτα -ος, μέρος, ἔδαφος κατατάσσονται εἰς τὴν Β΄ κλίσιν, ἀφοῦ περιέχουν συνηρημένας καταλήξεις καὶ ἔχουν δυναμικότητα τριτοκλίτων, πού καταφαίνεται εἰς τὰ φαινόμενα τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς συνθέσεως. Ὁ γραμματικὸς δὲν δύναται νὰ ἀγνοῇ τὴν ἱστορίαν τῶν λέξεων, ἄλλως θὰ δυσκολεύσῃ τὴν κατανόησιν τοῦ γραμματικῶς γίνεσθαι.

(γ) Δὲν προβλέπεται θέσις εἰς τὸν ἥλιον τοῦ βιβλίου διὰ τὰ συνηθιζόμενα εἰς τὴν κοινωνίαν μας σύγχρονα ὀνόματα, Σόλων, Πλάτων, Κρίτων, Φίλων, Εὐδαίμων, δηλαδὴ ὁ πρεσβευτῆς κ. Φίλωνας; Δὲν εἶναι «ντροπή» ὅτι ὅλοι οἱ ἀπόφοιτοι Λυκείων τῆς Ἑλλάδος ἀγνοοῦν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ζεῦς; Οὐδαμῶς καὶ οὐδέποτε ἀναφέρεται Ζεῦς. Μόνον μὲ τὸ ψευδώνυμον ὁ Δίας.

(δ) Κακῶς διαπραγματεύεται τὰ τριτόκλιτα εἰς -εύς, -έως καὶ -ις -εως. Δὲν ὁμιλεῖ περὶ τρίτης κλίσεως. Τὴν καταπνίγει ὑπὸ τὸ εἶδος τῆς ἰσοσυλλαβίας. Καὶ διασπᾷ τὴν διαπραγμάτευσιν εἰς δύο θέσεις, τὰς §§ 324 πρῶτα καὶ 338 καὶ 339 κατόπιν μὲ πολλοὺς μὲν λόγους, ὀλίγην δὲ συνέπειαν: γραφεὺς-γραφιάς-γραφιάδες, ὄχι ὅμως καὶ κουριάς-κουριάδες οὔτε συγγραφιάς. Καὶ διὰ τὸν πληθυντικὸν ἀναφέρει τὴν συναίρεσιν γραφέ-ες καὶ τάξε-ες, ὅμως οὐδαμῶς μνεῖα περὶ ἀσυναίρετου γενικῆς τάξε-ως, τάξεων.

Κρίμα ὅτι ἐπικρίνει τὸν Τριανταφυλλίδην, ὅτι δῆθεν περιωρίσθη εἰς τὴν προφορικὴν μορφήν καὶ δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνάγκας τοῦ γραπτοῦ λόγου. Περίεργος ἀντίφασις εἰς τὸ θέμα τῆς κλίσεως τῶν εἰς -ις, -εως· ὁ Τριανταφυλλίδης εἶναι περισσότερο ῥεαλιστῆς γράφων ἐν § 561 σελ. 244 «Ἡ γενικὴ ἐνικοῦ, ἰδίως τῶν ὑπερδισύλλαβων, σχηματίζεται καὶ σὲ -εως, τῆς δυνάμεως, τῆς εἰδήσεως, τῆς συντάξεως». Ἄδυνατῶς νὰ κατανοήσω τὴν ἀδιαλλαξίαν τοῦ συγγραφέως μας κατὰ τῶν νόμων τῆς ὁμιλίας τῶν πατέρων μας, πού παρεπλήρησεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ δὴ καὶ τοὺς βουλευτὰς νὰ ἀναμασῶν τὰ τῆς Κυβέρνησης καὶ τῆς Ἀντιπολίτευσης.

20. Εἰς τὰ περὶ ἐπιθέτου § 384 ἐξ. σημειῶν ἓνα ἀνεπίτρεπτον φαινόμενον ἐπιστημονικῆς φύσεως. Εἰς τὸν ὄρισμὸν τοῦ ἐπιθέτου λείπει ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ σαφήνεια εἰς ἐννοίας καιρίας, πού ταξινομοῦν ὀρθῶς τὰ πράγματα τῆς φύσεως. Ὁ Σ. δὲν ξεκαθαρίζει τί εἶναι ποιότης καὶ τί εἶναι ἰδιότης, δύο διαφορετικαὶ ἀπόψεις τῶν ἐπιθέτων. Λέγει «οἱ λέξεις καλός, ψηλό, ἔξυπνη δηλώνουν πραγματικὰ μιὰν ποιότητα ἢ ἰδιότητα». Ἀλλὰ αἱ τρεῖς αὗται λέξεις σημαίνουν μόνον ἰδιότητα, δὲν σημαίνουν ποιότητα. Ἀνεζήτησα εἰς τὸ κεφάλαιον ἐρμηνείαν διὰ τὴν ποιότητα, ἀλλὰ ὁ συγγραφεὺς δὲν τὴν δίδει. Τὸ ξύλινο τραπέζι, ἢ χρυσεὴ ἄλυσίδα, ὁ χάρτινος δίσκος, προσδιορίζουν τὴν ποιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ, καὶ ὅταν αὐτὸ δὲν ἀποσαφηνίζεται, εἰσάγεται ἑλλιπῶς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἀντίληψιν τοῦ κόσμου ὁ μαθητῆς καὶ δὲν ἐντυπώνει μὲ σαφήνειαν τὰς γνώσεις, πρᾶγμα πού θὰ ἔχη συνεπείας πνευματικῆς δυναμικότητος εἰς ἀπόλυτον ἀκρίβειαν.

21. Εἰς τὰ περὶ καταλήξεων ἐν § 414 ἐξ. ὁ Σ. καταγράφων ὅλα τὰ ἀνήκοντα εἰς

τὰς διαφόρους καταλήξεις ὀνόματα (χωρὶς φυσικὰ νὰ τὰ ἐξαντλήσῃ, ἀφοῦ ἐκ φύσεως εἶναι ἀνεξάντλητα) μεταβάλλει τὴν γραμματικὴν του — ἰδίᾳ μὲ τὴν διπλὴν καὶ τριπλὴν καταλογογραφικὴν τῶν ἀναφορᾶν— εἰς λεξικὸν ὀνειδιστικῶν καὶ χλευαστικῶν ὀνομάτων: α) σὲ -άρα: ἀλανιάρᾳ, γκρινιάρᾳ, λιγδιάρᾳ, ξεδοντιάρᾳ, χτικιάρᾳ, ψωριάρᾳ· ἀκολουθοῦν δείγματα καταλήξεων θηλυκῶν (ὑπὲρ τὰ 50)· β) -ς' § 415 α' ἀγελαδάρισσα κλπ. β' ἀγύρτισσα, συμμορίτισσα... περίπου 80· γ' § 416... ὀνόματα δύο πλήρων σελίδων. Ἐὰν κανεῖς, βλέπει μαζεμένα αὐτὰ τὰ ὀνόματα ποῦ οἱ παλαιότεροι καὶ οἱ Γάλλοι τὰ ἐχαρακτήριζαν ὡς vulgaires εἰς τὰ λεξικά ἢ χυδαῖα, κατανοεῖ ὅτι ὁ οἰοσδήποτε Ἕλληνα — καὶ ἰδίως οἱ ἐκφωνηταὶ τῆς τηλεοράσεως— δὲν ἔχουν ἀνάγκην νὰ διδασθοῦν τὸ λεξιλόγιον αὐτό, εἶναι ἔμφυτον καὶ προχειρότατον εἰς τὰ χεῖλη τῶν καὶ μάλιστα σήμερα. Μᾶλλον ὁ Σ. πρέπει νὰ μᾶς δια φωτίσῃ ὅτι εἰς ὄλους τοὺς αἰῶνας οἱ Ἕλληνες καὶ ὄλοι οἱ λαοί, δὲν χρειάζονται διὰ τὴν προφορικὴν ὁμιλίαν καμμίαν γραμματικὴν, διότι εἶναι μητροδιδάκτος καὶ πεζοδρομοδιδάκτος ὁ λόγος ἀφοῦ εἶναι φυσικός. Ἐκεῖ ποῦ χρειάζεται ἡ Γραμματικὴ, κατὰ ἀνάγκην ἀδύρητον καὶ πικρὰν, εἶναι διὰ τὸν γραπτὸν λόγον, τὸν τεχνητόν, ἀλλὰ ἀδυσωπητὰς ἀναγκαῖον.

22. Εἰς τὰ ἐπαγγελματικὰ § 419, καὶ μόνον ἓν παράδειγμα ἢ Ἄντωνοπούλαινα, δεικνύει ὅτι ὁ Σ. συγχέει τὸν δημοτικὸν λόγον μὲ τὸν λόγον τῶν γλωσσοπλαστῶν τῆς πειραματικῆς προσπαθείας. Ὁ πραγματικὸς δημοτικὸς λόγος εἶναι ἢ Ἄντωνόπλαινα ἢ ἡ κυρία Ἄντωνοπούλου. Ἡ Ἄντωνοπούλαινα ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον Παρθενός, Ἰούνης καὶ Ἰούλης.

23. Εἰς τὰ εἰσαγωγικὰ περὶ ρήματος ἐν § 480 θέλων νὰ εἰσαγάγῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν φυσικῶν καὶ τῶν γραμματικῶν ἐννοιῶν ὁ Σ. δὲν τὸ κατορθώνει παρὰ τὰς δύο σελίδας ἀναλύσεως, λόγῳ τῆς στατικῆς καὶ ὄχι ἀρχιτεκτονικῆς θεωρήσεως τῆς γραμματικῆς μαθήσεως. Οὐδαμοῦ ἐξηγεῖ ὁ Σ. ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ὄν ἀποτετελεσμένον, ἀλλὰ εἶναι κάτι σὰν τὴν φωνή, σὰν τὸ τραγούδι, μία δυνατότης. Ἐνα πῦρ ποῦ ὑψώνεται εἰς τοὺς 50 ἢ 100 βαθμοὺς ἀλλὰ καὶ μέχρι 3000. Αὐτὰς τὰς ἀντιστοιχίας φυσικῶν καὶ γραμματικῶν φαινομένων τὰς καθώρισαν οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι, ὡς ἐξετέθη ἀνωτέρω (σημ. 1). Οὐδαμοῦ τὸ βιβλίον διαστέλλει τὸν ἀμέριμον φυσικὸν λόγον, ἀπὸ τὸν γραπτὸν, τὸν τεχνητόν, ὅπου τις καὶ μόνον ἀντιμετωπίζει τὰς λέξεις ὡς οἰκοδομικοὺς λίθους τῆς ἐξωτερικευομένης σκέψεως καὶ ἀναζητεῖ τὴν προσωπικότητα κάθε μιᾶς λέξεως.

24. Εἰς τὰ περὶ συζυγίας § 495 τῶν βαρυτόνων ῥημάτων λέγεται «λέγονται βαρύτονα, ἐπειδὴ τονίζονται... εἰς τὴν παραλήγουσα καὶ τὴν προπαραλήγουσα, περισπώμενα δὲ γιὰ τὴν τονίζονται στὴ λήγουσα καὶ παίρνουν περισπωμένη». Ἡ αἰτιολογία δὲν εἶναι ὀρθή, διότι ἂν ἡ βάσις τῆς σκέψεως αὐτὴ ἦτο ὀρθή, τὰ ῥήματα θὰ ἐλέγοντο παροξύτονα, ὅπου παίρνουν ὀξεῖαν καὶ ὄχι βαρεῖαν. Λάθος λοιπὸν ἐρμηνεία, διότι οἱ Ἕλληνες γραμματικοὶ ἔδιδαν τὸ ὄνομα ἀναλόγως τοῦ τόνου τῆς λήγουσας. Καὶ τὸ μὲν τιμῶ δέχεται εἰς τὴν λήγουσαν περισπωμένην, τὸ δὲ λέγω καὶ τὸ λέγομαι παίρνουν εἰς τὴν λήγουσαν βαρεῖαν, δι' αὐτὸ καὶ λέγονται βαρύτονα. Ὁ ἀμφιβάλλων ἄς προσέξῃ τί ἐγράφη περὶ τόνων ἀνωτέρω, ἐν § 3. Βέβαια οἱ δάσκαλοί μας τοῦ Γυμνασίου δὲν μᾶς τὸ ἐξήγησαν αὐτὸ καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἀγνοοῦμεν καὶ ἡμεῖς συνήθως (λέγῳ, λέγομαι).

25. Εἰς τὴν σχοινοτενῆ μακρολογίαν περὶ μετοχῆς ἐν § 511-515 ἀναπτύσσεται ῥητορία, ὅτι ὁ σημερινὸς λαϊκὸς λόγος δὲν ἔχει μετοχάς, εἰ μὴ τὴν ἐπιρρηματικὴν τοῦ ἐνεστώτος, γράφοντας καὶ τὴν τοῦ μέσου παρακειμένου γελασμένος. Δὲν ἐξηγεῖ ὡς ἄφειλε, διατὶ λέγεται μετοχή, «Οὐδαμοῦ ἀναφέρει τὴν χρῆσιν τῆς ὡς ἐπιθέτου, οὐδὲ ἀναφέρει κἄν τὴν λέξιν ἐπίθετον, οἷα εἶναι τὰ γελασμένος, γραμμένος

κλπ. Μὲ τὴν κατάργησιν τῆς μετοχῆς ὡς ἐπιθέτου, ἡ ὁποία πλουτίζει καὶ ὀπλίζει τὸν λόγον μὲ ἀμέτρητα προσδιοριστικὰ μέσα, τὰς μετοχὰς ὅλων τῶν χρόνων, στερεῖται τῶρα ὁ Ἕλλην σημαντικῶν ἐκφραστικῶν μέσων. Ἐὰν ἡ ἀνυπαρξία τῆς μετοχῆς ἦτο πραγματικὴ, θὰ ἐδικαιολογεῖτο ἴσως ὁ Συγγραφεὺς μας πρὸς τὴν καταργεῖ. Ἄλλὰ ἡ μετοχὴ τοῦ καθημερινοῦ λόγου δὲν εἶναι ἀνυπαρκτος. Τὴν στιγμὴν πρὸς ἐδιάβαζα τὰς παραγράφους αὐτὰς τοῦ βιβλίου περὶ ἀνυπαρξίας τῆς μετοχῆς, ἔρριξα ἀμέσως τὸ βλέμμα εἰς τὴν διπλανὴν ἐφημερίδα μικροῦ σχήματος καὶ ἀνέγνωσα τὰς 4 πρώτας σελίδας μὲ βεπορτὰς δεκάδος συντακτῶν. Ἴδου αἱ μετοχαὶ εἰς τὸν μικρὸν αὐτὸν χώρον 1) ἀποζημίωση σὲ κάθε *πληγέντα* 2) πληρώνουν οἱ *φορολογούμενοι* 3) οἱ *κυβερνῶντες* ἔχουν χάσει τὴν ἐπαφὴν 4) ὁ Κ. Κ. *προσερχόμενος* 5) *ἡ μαχόμενη* Ν.Δ. 6) *παρασυρθέντες* ἀπὸ φανατισμὸν 7) *οἱ ψηφοθηροῦντες* 8) τὸ *προικοδοτούμενο* ἀξίωμα 9) Ὁ Πάγκαλος εἶπε δρυὸς *πεσοῦσης* 10) οἱ *ὕπηρετοῦντες* τὸ σύστημα 11) *ἐνδιαφέρουσα* πρότασις 12) *τὰ λιμνάζοντα* ὕδατα τοῦ κατεστημένου 13) οἱ *ὑποστηριζόμενοι* ὑποψήφιοι 14) Οἱ νικηταὶ *ἐξασφαλίζοντας* τὸ ἀποτέλεσμα (ἐπιθετικῶς ὄχι ἐπιρρηματικῶς κεῖται) 15) Ὁ *νεοεκλεγείς* νομάρχης, καὶ τοῦ *ἀκυρωθὲν* τέρματος (ἐκ τηλεοράσεως).

Ἡ πραγματικότης πεῖθει ὅτι ὁ κόσμος, ἀπεφάσισε νὰ ἐκφρασθῇ μὲ τὴν πατροπαράδοτον μετοχὴν κλωστήσας εἰς τὸ κενὸν τοὺς γραμματικούς τῆς πεπονημένης γλώσσης. Δὲν δέχεται τὴν ἄνευ μετοχῶν ἀφασίαν. Μόνον ὅτι οἱ πειθαρχικοὶ εἰς τὴν ξυλινὴν γραμματικὴν διαστρέφουν ἀκόμη τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης (*ἐξασφαλίζοντας* τὸ ἀποτέλεσμα ἀντὶ *ἐξασφαλίζοντες*).

26. Εἰς τὸ περὶ αὐξήσεως τῶν ῥημάτων § 538 ἐξ. ὁ Σ. δὲν τολμᾷ νὰ δεχθῇ τὴν αὐξήσιν κατὰ τὸ ἔθνικόν αἰσθητήριον καὶ ἐπιμένει ὅτι δὲν ὑπάρχει τὸ φαινόμενον τῆς Ἑλλ. εὐφωνίας — ἔτσι θὰ μείνωμεν εἰς τοὺς παρατατικούς *παράγγειλε*, ἀντὶ *παρή-*, *ἐκστράτευσε*, ἀντὶ *ἔξε-*, *ἀπόθανε* ἀντὶ *ἀπέθανε*, *ὑπόγραψε* συνθήκην, ἀντὶ *ὑπέγραψε*, συγγέων οὕτω παρατατικὸν καὶ προστακτικὴν. Σημειῶνων τὸ *παρήγγειλέ* μου *ἔναν καφέ* τὸ σχολιάζει ὡς ἐπίδρασιν τῆς καθαρευούσης — σὰν ἀπὸ κάτι ξένο καὶ ἐπάρατον καὶ ὄχι αὐτοφύεον αἴσθημα τοῦ αὐτοῦ στόματος πρὸς ὁμιλεῖ καὶ ἰδιωτικῶς. Ἀκριβῶς ἐδῶ δεικνύεται ἡ ἀσυναίσθητος ἰσχύς τῶν εὐφωνικῶν φαινομένων τῆς αὐξήσεως ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος θέλει τὸ ῥῆμα μὲ αὐξήσιν: μοῦ *παρήγῃ-* μοῦ *παρή-γγειλε* τ' ἀηδόνι... — Καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ λαϊκοῦ αἰσθήματος ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν λέξιν ἢ «*ἀπέδειξε*» ἀντὶ *ἀπόδειξη*, *ὑπέγραψέ* μου ἐδῶ κλπ. Ἡ γραπτὴ γλώσσα δὲν εἶναι ξένη πρὸς τὸ λαϊκὸν αἴσθημα, κυρίως λόγῳ τοῦ λόγου τῆς Ἐκκλησίας.

27. Εἰς τὸ περὶ ῥημάτων συνθέτων μετὰ προθέσεων § 540-546 καὶ εἰς ἕκτασιν πέντε σελίδων παραθέτει καταλόγους πρὸς δείχνουν ποῖα ῥήματα σύνθετα μετὰ παλαιῶν προθέσεων παίρνουν αὐξήσιν, ποῖα ὄχι καὶ ποῖα ἀμφιταλαντεύονται (περι-έφερα, περι-παιζα, (ἐ)περίγραφα). Αὐτὸ φυσικὰ εἶναι τὸ αἴσθημα τοῦ Σ., ἀλλὰ εἰς τὴν προφορικὴν γλώσσαν ὁ κάθε πολίτης ἔχει τὸ ἰδικό του αἴσθημα. Καὶ τὸ δικό του αἴσθημα εἶναι *παρήγγειλα* ἐνῶ τῆς Γραμματικῆς τῶν ἐγκεφάλων εἶναι *παράγγειλα*. Σημειῶνω: α) δὲν ἀναφέρει τὴν πρόθεσιν *ἀμφί* καὶ μᾶς στερεῖ ἔτσι τὴν ὀδηγίαν, ἂν *ἀμφέβαλλε* ἢ *ἀμφίβαλλε*. καὶ β) δὲν ἀναφέρει περιπτώσεις ῥημάτων συνθέτων καὶ μετὰ τῶν νέων προθέσεων: ὡς, σέ, γιά, μέ, ὡς, μέχρι, χωρίς, ἴσαμε. Αὐτὰ δὲν συντίθενται; Μὰ *προθέσεις* λέγονται ἀκριβῶς διότι προ-τίθενται τῶν ῥημάτων, ἂν δὲν προτίθενται, τότε εἶναι μόρια.

28. Ἀσχολούμενος μὲ τὴν διαφοροποίησιν τῶν ῥηματικῶν τύπων § 548-556 ὁ συγγραφεὺς καὶ διαπορῶν διὰ τὴν πολὺπλοκὸν διαστρωμάτωσιν αὐτῶν, παραθέτει δείγματα ποικίλλοντα (*ἀναρωτιέμαι* - *θυμᾶμαι* - *ἀσχολοῦμαι*) καὶ διστάζει τί νὰ

συστήση ως ὀρθὴν χρῆσιν. Ἐξέχασεν ὅτι παρὰ τὴν γραμματικὴν του σοφίαν εἶναι τελείως ἀναρμόδιος τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ αἱ Ἐπιτροπαὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τοῦ 1976. Ὑπάρχουν διεθνή παραδείγματα: Τὸ Γαλλικὸν τοῦ Ρισελιέ τοῦ 1632 μὲ τὴν 300ετὴ ἀναβολὴν τῆς Ἀκαδημίας τοῦ 1932 διὰ τὴν ὀριστικοποίησιν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης.

29. Εἰς τὰ ἐπιρρήματα ἀσχολούμενος ὁ Σ. μὲ τὸν ὄρισμὸν εἰς ἕκτασιν χώρου πλέον τῆς σελίδος § 609-611 μὲ παραδείγματα τῆς λειτουργίας των δὲν δίδει ἐποπτικὴν ἰδέαν ποίαν γραμματικὴν λειτουργίαν ἐκτελοῦν αὐτά. Ἐνθυμούμαι τὴν γραμματικὴν ποὺ ἐδιδάχθη ἐν τῷ παλαιῷ Ἑλληνικῷ σχολεῖον ὑπὸ ἐμπειρικοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου. «Ἐπιρρήματα εἶναι λέξεις, αἱ ὁποῖαι προσδιορίζουν (κυρίως) τὸ ῥῆμα κατὰ τόπον, τρόπον, χρόνον καὶ ποσόν». Ὁρισμὸς ἀκριβῆς, σαφῆς καὶ πλήρης καὶ ἀνεξάλειπτος διὰ τὴν συντομίαν του.

30. Ἐξετάζων τὰς λογίας προθέσεις στὸν «νεοελληνικὸ λόγον» § 666 ἐξ. ὑποτιμᾷ τὸν ῥόλον τῆς λειτουργίας των εἰς τὸν προφορικὸν λαϊκὸν λόγον. Ὁ λόγος ὁ δημῶδης τῶν ραγιαδῶν παρὰ τὴν ἀπλότητά του περιέκλειε δυνάμει ἰσχυρὰν δυναμικότητα λόγῳ τῆς ἐπαφῆς τοῦ λαοῦ μὲ τὸν γραπτὸν λόγον τῆς ἐκκλησίας καὶ αὐτὸ κυρίως λησμονοῦν οἱ «δημοτικιστές». Ὁ Krumbacher ταξιδεύων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πρὸ 100 ἐτῶν ἐζήτησε εἰς τὸ καπηλεῖον Ἕλληνας εἰς τὸ Νασλῆ ἕνα ψωμί, καὶ ὁ κάπελας τὸν ἐρώτησε «ἀκέραιο». Ὁ Κτ. ἔμεινε κατάπληκτος πῶς ὁ ἀπίθανος ἀνθρωπάκος εἰς τὰ βάθη τῆς τουρκικῆς Ἀνατολῆς ἐχρησιμοποίησε λέξιν τῆς καθαρευούσης. Ἀργότερα ὁ ἴδιος ἀντελήφθη περισσότερα ὅταν διεπίστωσε, ὅτι παντοῦ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῶν ναῶν τοῦ Ἑλλ. χώρου ἐχρησιμοποιεῖτο λογιότης λαϊκῆ σταθερῶς: «ἀνικοδομίθη ὁ ἱερὸς καὶ πάνσεπτος ναὸς δαπάνες...» Κάτι ἔμαθε διὰ τὴν γλώσσαν τῶν ἀπλῶν ἀναλφαβῆτων Ἑλλήνων καὶ διὰ τὸ γλωσσικὸν των αἴσθημα, ποὺ δὲν κατῴρθωσαν νὰ τὸ μάθουν οἱ σύγχρονοι γραμματικοὶ μας.

31. Εἰς τοὺς συνδέσμους § 669-693 κατὰ μέθοδον πολὺ περιέργων δὲν δίδει τὸν πίνακα τῶν συνδέσμων διὰ τὴν συνολικὴν ἐποπτεῖαν τοῦ εἵδους, ἐνῶ εἰς ἕκτασιν 15 σελίδων τοὺς ταξινομεῖ εἰς κατηγορίας καὶ ὑποκατηγορίας. Εἰς τὸ τέλος τῶν ἀκλίτων § 693 δίδει ἕνα συσχετικὸν πίνακα ὄλων τῶν ἀκλίτων, χωρὶς ὅμως νὰ ἐμφαίνεται ἡ κατηγορία των καθ' ὁμάδας.

32. Μεθοδικὴν ἀταξίαν θεωρῶ τὴν παρεμβολὴν τοῦ τμήματος Σύνταξι σελ. 571-625 μεταξὺ τοῦ τυπικοῦ καὶ ἐτυμολογικοῦ τμήματος. Αὐτὰ ἀποτελοῦν ἐνόητας συναφεῖς ἀφοῦ ἀσχολοῦνται περὶ τὴν λέξιν, ἐνῶ ἡ Σύνταξις εἶναι εἶδος γραμματικῆς ἀσχολούμενον περὶ τὴν συμπλοκὴν τῶν λέξεων εἰς προτάσεις καὶ τὴν διάρθρωσιν τοῦ λόγου —δι' αὐτὸ ἄλλως τε καὶ ἀποτελεῖ καὶ ξεχωριστὸ ἐγχειρίδιον.

33. Εἰς τὰ περὶ φυσιολογίας τῆς γλώσσας ἐν 694-698, ἐφ' ὅσον πραγματεύεται τὴν προφορικὴν γλώσσαν ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν γραπτὴν, ἀνέμενε κανεὶς νὰ ἀνατάμη τὸν δημῶδη λόγον (δηλαδὴ τὸν λόγον τῶν Παραδόσεων καὶ ὄχι τοῦ Ψυχάρη ἢ τοῦ Βηλαρᾶ) καὶ νὰ διαπιστώσῃ τὴν διαφορὰν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν γραπτῶν. Τότε θὰ ἔβλεπε πόσον πρωτόγονος εἶναι ὁ προφορικὸς λόγος τοῦ λαοῦ: *(Καθὼς εἶδαμε τὸ στοιχείο, τρομάρα μας. Μπρᾶστ ἐκάμαμε καὶ καπνὸς γινήκαμε, οἱ φτέρνες μας στὶς πλάτες βάργανε,, ἀριθ. 531)*. Ὑπάρχουν μόνον συγκεκριμένα οὐσιαστικά καὶ ῥήματα ἐνεστώτος ἢ ἀορίστου. Ἐλάχιστα ἐπίθετα ἀδρᾶς ἐνδείξεως τοῦ καλῶς-κακῶς, ἄσπρος-μαῦρος. Ἀνύπαρκτοι πτώσεις. Ἀνύπαρκτα τὰ ἀφηρημένα οὐσιαστικά. Λόγος καὶ σκέψις μόνον συγκεκριμένα, φύγαμε, φτάσαμε, οὐδαμοῦ ἀναχώρησις, ἄφιξις. Δὲν κάνει τοὺς ἀναγνώστας του νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν ἄβυσσον ποὺ χωρίζει τὸν φυσικὸν προφορικὸν λόγον, ποὺ χύνεται ἐλευθέρως καὶ

οἰκοθεν καὶ ἀμερίμῳ — ἀπὸ τὸν γραπτὸν λόγον, ὅπου ὁ γράφων συγκεντρώνει τὴν σκέψιν του εἰς σκοπὸν καὶ σχέδιον με ἀναζήτησιν τῶν καταλλήλων οἰκοδομικῶν ὑλικῶν τοῦ λόγου καὶ τὴν κατάλληλον συναρμογὴν αὐτῶν εἰς τὸ συγκεκριμένον κτίσμα.

Μὲ τὸν τρόπον ποῦ ἐκθέτει τὸ ὑλικόν του θεωρεῖ ἰσοτίμους καὶ ἰσοδυνάμους τὰς δύο μορφὰς καὶ ἀταλαιπώρως κατακρίνει τὸν γραπτὸν ὡς δύσκολον καὶ ἀρχαιοτρόπον, ἐνῶ ὑμνεῖ τὴν ἀπλήν σύνταξιν τοῦ προφορικοῦ με δείγμα τῆς Ἑξαβίβλου εἰς κοινήν γλῶσσαν. Διερωτῶμαι, πῶς ἓνας διακεκριμένος φιλόλογος καταδέχεται νὰ συμβαδίσῃ με λαϊκιστικὰς περὶ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἀντιλήψεις, ἀφοῦ μάλιστα ἐχρημάτισε καὶ ὡς διδάσκαλος τῆς Μέσης Ἑκπαιδεύσεως, διδάσκαλος τῆς τεκτονικῆς τοῦ λόγου. Καὶ τὸ χειρότερον ἐλησμόνησε καὶ τοῦ Σέξτου Ἐμπειρικοῦ τὴν μομφὴν «ἐκ γὰρ νηπίων γραμματικῆ παραδιδόμεθα» ἢ τοῦ Πτωχοπροδρόμου τὰ παράπονα «Ἐνάθεμα τὰ γράμματα Χριστὲ κι' ὅπου τὰ θέλει». Μόνον εἰς τὸν ἐπὶ Κρόνου βίον τὸ σχολεῖον δὲν ἐβασάνιζε με τὴν Γραμματικὴν τοὺς ἀνθρώπους.

34. Ἡ διαπραγματεύσις τοῦ Συντακτικοῦ εἶναι σύντομος. Εἰς τὰ Εἰσαγωγικὰ § 699 περιέργως, ἐνῶ ἐξετάζεται ἡ φυσιολογία τῆς πλοκῆς τοῦ λόγου (ἐνν. τοῦ προφορικοῦ), δηλ. πλοκὴ τῶν γραμματικῶν στοιχείων περὶ τὸ ῥῆμα, βλέπομεν ἐκπληκτοὶ ἐν ἔδαφ. γ': προϋποτίθεται ὅτι «ὁ σωστὸς λόγος» θὰ στηριχθῆ στὴ «σωστὴ χρῆσις τῶν στοιχείων», ἤτοι εἰς τὴν γνῶσιν τῆς γραμματικῆς. Δηλαδὴ διὰ νὰ ὁμιλήσῃ σωστὰ ἢ προγιαγιά τὴν φυσικὴ τῆς γλῶσσης ἔπρεπε νὰ εἶχε μάθει τὴν Γραμματικὴν. Καὶ ὁ Ὅμηρος ποῦ δὲν εἶχε διδαχθῆ γραμματικὴν καὶ συντακτικόν; Εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ βιβλίον παρερμηνεῖ τὴν φύσιν τοῦ προφορικοῦ λόγου.

35. Εἰς τὰ περὶ ῥυθμοῦ § 744 βλέπομεν ὅτι ὁ τροχαῖος ἦταν ὁ μετρικὸς πόδας. Ἦθελα νὰ πληροφορηθῶ εἰς ποῖον προφορικὸν ἢ γραπτὸν κείμενον, ποίας ἐποχῆς συνήτησε ὁ Σ. τὸν πρωτόκλιτον αὐτὸν πόδαν, ὅπου ἀποτελεῖ τὸ ἄκρον ἄκρον ἀπειροκαλίας τοῦ αἰσθήματος τῆς γλώσσης, ἀντάξιον τοῦ ἀμιμήτου Ἰούνη.

Εἰς τὰ περὶ σχημάτων § 745-751 δὲν εἶδα οὔτε τὴν ἀντονομασίαν, λιτότητα, εὐφημισμὸν, οὔτε καὶ τὴν συνεκδοχὴν. Εἰς ἓνα Ἰνδικὸν φιλμ παρουσιάζον αἰθουσαν διδασκαλίας ἤκουσα τὸν καθηγητὴν ἐπιπλήττονται τὸν ἀμελῆ μαθητὴν, ὅστις παρερμηνευσεν μίαν ἔννοιαν σχήματος, ποῦ ἦτο «synecdochi» — συνεκδοχὴ με Νεοελληνικὴν προφοράν. Καὶ ὅμως τὰ σχήματα αὐτὰ ὑπάρχουν καὶ εἰς τὸν προφορικὸν λόγον συχνότατα. Παρατηρῶ ὅτι εἰς τὸ τμήμα τοῦτο δὲν περιορίζεται ὁ Σ. εἰς ὀριοθέτησιν τοῦ γνησίου δημῶδους, προφορικοῦ λόγου, ἀλλὰ κατὰ παράδοξον τρόπον λεληθότως ἐπεκτείνεται εἰς ἀνάμιξιν καὶ λόγου ἐντέχνου γραπτοῦ πειραματικοῦ (Πειραματικὸς εἶναι ὁ λόγος ποῦ μεταχειρίζεται τύπους μὴ μεμαρτυρημένους εἰς κείμενα πρὸ τοῦ 1880).

36. Λεξιλόγιο ἀποκαλεῖ ὁ Σ. τὸ Ἑτυμολογικὸν τμήμα τῆς Γραμματικῆς με τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν, δείγμα καὶ τοῦτο τῆς στατικῆς θεωρήσεως τῆς γλώσσης. Θεωρεῖ δὲ ἐν § 752 ἐξ. τὸ Λεξιλόγιο αὐτὸ ὡς ἓνα ἐθνικὸ κεφάλαιο ἀποκείμενον εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον μιᾶς «τράπεζας, ἐπιχειρήσεως...». Σύμφωνα δὲ με τὰ ἐν § 761, ὁ θησαυρὸς αὐτὸς εἶναι τὰ στοιχεῖα ποῦ ἐκληρονομήσαμε ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλῶσσα στὴν γραπτὴ καὶ τὴν προφορικὴ μορφή της. (Αὐτὰ εἶναι μέσα μας στὰ νεῦρα τοῦ ἔγκεφάλου μας). Ὅχι, λάθος. Τίποτε δὲν ἐκληρονομήσαμε πρὸς χρῆσιν. Αὐτὰ εἶναι μέσα μας εἰς τὰ νεῦρα τοῦ ἔγκεφάλου μας ὡς δυνατότητες. Πηγαίνομε στὸ σχολεῖο ὡς *tabula rasa*, ἀγνοοῦντες τὰ πάντα. Καὶ ὁ δάσκαλος μᾶς μαθαίνει νὰ ἀναγνωρίζωμε γραμματικῶς «τὰ στοιχεῖα», δηλαδὴ τὸν τρόπον ποῦ λειτουργεῖ ὁ μηχανισμὸς τοῦ λόγου — διὰ νὰ γράφωμε σωστά. Ὅσοι ἀγράμματοι εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ ἢ προ-γιαγιά μας οὔτε κἂν ὑπωπιάσθησαν εἰς τὸν βίον τους τί

είναι επίθετον ποιότητος ἢ ιδιότητος, τί εἶναι ὁ παρατατικός, ἡ ὑποτακτική καὶ τὸ ἀπαρέμφατον.

Μέριμνα τοῦ σχολείου δὲ εἶναι, ὄχι νὰ ἐφοδιάσῃ τὸν μαθητὴν μὲ γνῶσιν πολυαριθμῶν λέξεων, ἀλλὰ τὸν διδάξῃ τὸν μηχανισμόν μὲ τὸν ὁποῖον ἡ κεφαλή του θὰ δημιουργῇ ἀστραπιαίως τὴν κατάλληλον λέξιν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν. Καὶ αὐτὸ προϋποθέτει ἀσκήσιν σχολικὴν εἰς τὸ ἀναγνωρίζειν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προσωπικότητος, ποῦ ἀνήκουν εἰς κάθε μορφήν τῶν λέξεων. Τίποτε ἔτοιμον δὲν θὰ εὑρωμεν. Τὴν προσήκουσαν λέξιν εἰς τὸν κατάλληλον τύπον τῆς θὰ διδαχθῶμεν νὰ ἐφευρίσκωμεν μόνοι μας καὶ μὲ τὸ αἶσθημα ποῦ θὰ ἀποκτήσωμεν ἀπὸ τὴν μελέτην καὶ ἀνάγνωσιν κειμένων, ὥστε νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν.

37. Εἰς τὴν ἰδίαν § 761 προσθέτει: «ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες συντηροῦμε τὴν προφορικὴ ἐξέλιξί τῆς, οἱ ξένοι ὅμως μελετοῦν τὴν ἀρχαία γλῶσσα...». Ἐρωτῶ, εἰς ποῖον χρονικὸν σημεῖον χωρίζει ἡ γλῶσσα μας εἰς ἀρχαίαν καὶ μὴ ἀρχαίαν; Καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι «ἐμεῖς μελετοῦμε τὴν προφορικὴν ἐξέλιξί τῆς» πῶς τὴν ἐννοεῖ αὐτὴν τὴν τερατώδη ἀνακρίβειαν τῶν ζηλωτῶν, μὲ τὴν ὁποίαν καταβασανίζουν τὸ ἔθνος μὲ παραπλάνησιν τῆς ἀφελοῦς κοινῆς γνώμης καὶ μεθόδους σοφιστικὰς; Δὲν ἀντιβαίνει πρὸς τὴν θέσιν τοῦ βιβλίου σας, ὅτι τῆς γραπτῆς Κοινῆς ἐξέλιξις εἶναι αὐτὰ τὰ γραπτὰ ποῦ «ἐμεῖς μελετοῦμε»;

Ἡ γραπτὴ γλῶσσα ἔχει κανόνας σταθεροὺς ποῦ διευτυπώθησαν εἰς τὰ πανάρχαια συγγράμματα τῶν μεγάλων συγγραφέων καὶ τοῦ Ἐθαγγελίου καὶ μορφὰς λέξεων σταθερὰς μεταβαλλομένας μερικῶς μόνον εἰς περιορισμένα σημεῖα, καὶ αὐτὴν μελετῶμεν, ὅπου νοεῖται ἐξέλιξις: δεικνυμι, δεικνύω, δείχνω ἢ τῆς μητρὸς, τῆς μητέρας. Ἄλλὰ τὴν προφορικὴν γλῶσσαν, ποῦ δὲν ἔχει ἐνότητα οὔτε εἶχε ποτέ, ἀλλὰ ἤτο ἡ ἀφηρημένη ἔννοια τῆς πανσπερμίας τῶν μυρίων διαλέκτων τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, αὐτῶν τῶν λαῶν τὴν προφορικὴν πῶς εἶναι δυνατόν νὰ τὴν θεωρήσωμεν ἐπιδεχομένην ἐξέλιξιν; καὶ μὲ ποῖον τρόπον νὰ τὴν μελετῶμεν; μὲ ποῖα κείμενα; Γνωρίζει ὁ Σ. πῶς ὠμίλουν εἰς τὴν Φρυγίαν ἢ τὴν Μυσίαν ἢ τὴν Μακεδονίαν τὸ 300 π.Χ., ἢ τὸ 1000 μ.Χ.;

Ἀπὸ ὅσα στοιχεῖα τῆς προφορικῆς εἶναι γνωστὰ δὲν ὑπάρχει ἐξέλιξις εἰς τὸν προφορικὸν λόγον, ὑπάρχει ἀντικατάστασις. Ὁ κυριώτερος μάρτυς αὐτοῦ τοῦ γραμματικοῦ κανόνος εἶναι τὸ λεξικὸν τῶν γλωσσῶν τοῦ Ἡσυχίου. Μὲ τὸν Ἡσύχιον θὰ μελετήσωμεν τὴν γλῶσσαν μας καὶ θὰ τὴν «συντηροῦμε»; Τούναντίον συμβαίνει εἰς τὰς λέξεις τῆς γραπτῆς ποῦ ἐπεβίωσαν εἶτε εἰς τὸν γραπτὸν λόγον εἶτε εἰς τὸν προφορικόν: δοῖδυξ > δοιδύκιον > ντουντούκι ἢ δρυπεπεῖς (ἐλαῖαι) -θροῦμπες, ἐξωπόλια - Σεπόλια, Ἐξωλάκωνες > Τσάκωνες κλπ. (πρβλ. ΠΛΑΤΩΝ, τ. 45 (1993) Γλωσσικαὶ μεταλλαγαὶ καὶ παραλλαγαί).

38. Εἰς τὰ εἶδη παραγωγῆς § 766-789 ὁ Σ. διαπραγματευόμενος τὰς λεπτομερείας καὶ παραβλέπων τὸ εὐχρηστον τῶν παραγῶγων λέξεων εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον (δὲν χρειάζεται διδάσκαλον ὁ ἀλητόπαις διὰ νὰ φτειάνῃ ὑβριστικὰς λέξεις), χρησιμοποιεῖ ἐξαντλητικῶς τὰς δυνατότητας καὶ δίδει ἐν ἀφθονίᾳ τὸ σύνολον τῶν δυνατῶν νὰ σχηματισθοῦν λέξεων, αἱ ὁποῖαι ὅμως εἶναι ὅλαι σχεδὸν τοῦ χλευαστικοῦ ἢ χυδαίου λεξιλογίου. αὐτιάς, γυναικάς, κλεφτοκοττάς, βίδας, κοπάνας, σάχλας, λίγδας, μπεκρούλιακας, ψευταράς, κορίτσαρος, χασικλῆς, χουζουρλῆς, ἀλάνα, γαδούρα, πεινάλα, μερακλού, μπατίρης, μουντάρης, σιχασιάρης, ψειριάρης, χυκιαίρης, καὶ μὲ ἐπανάλησιν τῶν εἰς συγκεντρωτικὸν πίνακα κατωτέρω. Μά, ποῖα μητέρα ἐπιτρέπει τὰς ἀντικοινωνικὰς καὶ ἀκόσμους αὐτὰς ἐκφράσεις, ποῦ ὁμοιάζουν μὲ τὰς «ἀχρείας λέξεις» ποῦ ὅλοι κάπως τὰς ἐμάθαμε, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τὰς ἐκστομίζει, ἀρμοζούσας δὲ μόνον εἰς χώρους τύπων περιθωριακῶν; Αὐτὴ ἡ

ἐξαντλητική διαπραγματεύσεις ἔφερε τὸν ὄγκον τοῦ βιβλίου εἰς τὰς 828 σελίδας, ἀλλὰ τὸ τελευταίως μνημονευθὲν εἶδος τοῦ περιεχομένου ὑπενθυμίζει τὸ διὰ τὸ «μέγα βιβλίον - μέγα κακὸν» πονηθὲν ἐπίγραμμα τοῦ Καλλιμάχου:

*Ἄσσυρίου ποταμοῖο μέγας ῥόος, ἀλλὰ τὰ πολλὰ
λύματα γῆς καὶ πολλὸν ὕφ' ὕδατι συρφετὸν ἔλκει.*

39. Ἄναλῶν ἐν § 841 τὴν τάσιν τοῦ ἐξευγενισμοῦ τῶν λέξεων, ἀπόπατος-τουαλέττα, ἀκαθαρσίες-λύματα κλπ. ἐπισημαίνει τὴν ἐπιμονὴν τοῦ λογιωτατισμοῦ εἰς περιθωριακὰς καὶ ἀπιθάνους ἐκφράσεις ὡς τὸ «ἐνάλιες ἀρχαιότητες» καὶ «μαίνεται ἢ πυρκαγιά». Ἐδῶ θὰ ἐδικαιολογεῖτο μία φράσις, ὡς: Ἴδου ἕνας Ἕλληνα καθηγητὴν ποῦ δὲν ἔχει αἴσθησιν τῆς εὐγενείας ἤθους τοῦ λαοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει, ὁ ὁποῖος διὰ λέξεις τραχείας καὶ ὠμὰς μεταχειρίζεται τὴν ἀντονομασίαν καὶ τὸν εὐφημισμὸν. Ποτὲ δὲν συνιστᾷ κάποιον ὡς μπακάλην, χασάπην, σπετσιέρην ἀλλὰ λέγει παντοπώλης, ἔχει μεγάλο παντοπωλεῖον, κρεοπωλεῖον καὶ φαρμακεῖον, κρεοπώλην καὶ φαρμακοποιόν.

Ἄν τὸ βιβλίον δὲν ἐγράφετο «μὲ τὴν πρόθεσιν» δὲν θὰ ἀντιμετώπιζε τόσον ἐχθρικῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ «λογιωτατισμοῦ», ἥτις εἶναι συνώνυμος τοῦ τείνειν πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸ λεπτότερον καὶ τὸ εὐγενέστερον, ἐνῶ ἡ πρὸς τὰ κάτω ῥοπή τῶν αἰσθημάτων ὁδηγεῖ εἰς τὴν ὠμὴν χυδαιότητα τῶν λέξεων ποῦ συναντᾷ κανεῖς συχνὰ εἰς τὰ σημερινὰ μέσα τῆς δημοσιότητος, ὀπτικά καὶ ἀκουστικά.

40. Εἰς τὰ περὶ τῶν ξένων στοιχείων ἐν § 845-875 μὲ τοὺς καταλόγους τῶν ξενοκινήτων ἢ ξενομίκτων λέξεων ὁ Σ. κάμνει μίαν ἀξιόλογον προσφορὰν, ἀξίαν ἀναγνωρίσεως, περὶ τῆς ὁποίας εὐσταθεῖ ἀναλογία τις πρὸς τοὺς ἐπομένους στίχους τοῦ προμνημονευθέντος ἐπιγράμματος:

*Δηοὶ δὲ οὐκ ἀπὸ παντὸς φορέουσι μέλισσαι,
ἀλλ' εἴ τις καθαρὴ καὶ ἀχράαντος πίδακος ἐξ ἱερῆς
ὀλίγη λιβάς ἄκρον ἄωτον.*

41. Ὁ Ἐπίλογος εἶναι εἰλικρινής. Συμπεραίνει ὅτι τῆς γλώσσης ποῦ κωδικοποιεῖ αἱ καταλήξεις, ὁ τονισμὸς εἶναι ῥευστὰ καὶ ἀβέβαια, ὅτι αἱ προθέσεις, οἱ σύνδεσμοι, ἐπιρρήματα σημασιακῶς ποικίλλουν καὶ εἶναι συγκεχυμένα εἰς τρόπον ὥστε τὸ βιβλίον τῆς Γραμματικῆς δὲν περιέχει κανόνας ὑποχρεωτικούς, ἀλλὰ ῥευστοὺς καὶ ἀκαταστάλαχτους, οἱ ὁποῖοι ἀλλοιώνονται μὲ τὸν καιρὸ ποῦ περνᾷ καὶ οἱ περισσότεροι θὰ ἐκλείψουν σύντομα.

Ἐπίλογος τῆς κρίσεως

- Τὸ βιβλίον εἰκονίζει εἰς πιστὴν μικρογραφίαν τὴν σύγχυσιν τῆς Κοινωνίας διὰ τὸ ποία εἶναι ἡ γλῶσσα του.
- Ὁ συγγραφεὺς ξέρεи καλὰ ὅτι μία εἶναι ἡ γλῶσσα μας, ἡ ἠχητικὴ παρουσίασις τῆς σκέψεώς μας. Καὶ ὅτι ἡ μία σκέψις ἢ γλῶσσα ἢ λόγος ἔχει δύο ἐπίπεδα, τὸ ἐπάνω, ἀντικειμενικόν, λογικόν, ποῦ ἐκφράζεται μὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ γραπτοῦ λόγου, τὸ κάτω ἐπίπεδον, τὸ συναισθηματικόν, ὑποκειμενικόν μὲ τὸν ρευστόν, ἀκαταστάλαχτον προφορικὸν λόγον. Καὶ συμπεραίνει: Ὁ γραπτὸς λόγος τοῦ ἔθνους μας ἐξεκίνησεν ὡς Κοινὴ ἀττικίζουσα καὶ ἔφθασε σήμερα ὡς καθαρεύουσα. Ὁ προφορικὸς λόγος ὁ τότε ἔφθασε σήμερον ὡς ὁ προφορικὸς μας σημερινὸς λόγος. Ἔχει δίκαιον.
- Ὁ συγγραφεὺς βλέπομεν πῶς σκέπτεται καὶ ποῖον συμπέρασμα προκύπτει. Δὲν τὸ λέγει ἀμέσως τὸ συμπέρασμα. Τὸ λέγει ἐμμέσως ἀλλὰ σαφῶς εἰς τὸν ἐπίλογον τοῦ βιβλίου του.

Αὐτὸ πού θά ἔλεγε μὲ ἄμεσον τρόπον, εἶναι σύμφωνα μὲ τοὺς συλλογισμοὺς τοῦτο: Ἡ γλῶσσα ἡ γραπτὴ (πού ἔχουν ὅλοι οἱ λαοὶ) εἶναι εἰς ὅλην τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους ἡ Κοινή, πού ἀπλοποιημένη ἔφθασεν ὡς Καθαρεύουσα μόνη της, καὶ ἂν τὴν ἀφήσωμε νὰ προχωρήσῃ (ὅπως τὴν ἀφήνουν τὴν ἰδική τους οἱ Γερμανοὶ) θά ἀπλοποιηθῆ περισσότερο (δική της ὑπόθεσι, ὄχι δική μας). Δίπλα εἰς αὐτὴν συνυπάρχει καὶ ἡ προφορικὴ (δημοτικὴ) ἀλλὰ αὐτὴ ὡς συναισθηματικὴ δὲν λογαριάζεται οὔτε στοὺς Γάλλους, οὔτε στοὺς Ἄγγλους οὔτε στοὺς Τούρκους. Εἰς ἡμᾶς ἡ προφορικὴ κυκλοφορεῖ δίπλα στὴν γραπτὴ 3000 χρόνια ἤδη, ἀλλὰ οὔτε καὶ πού μᾶς νοιάζει ἂν ἦταν κι' ἂν δὲν ἦταν. (Τὸ λεξικὸν τοῦ Ἑσυχίου διεφύλαξε τὸ ἐκλείψαν εἶδος τοῦ συναισθηματικοπροφορικοῦ λόγου τῆς κάθε ἐποχῆς). Δηλαδὴ τώρα μετὰ τὸ 1976, ἐθάψαμε τὸν γραπτὸν λόγον καὶ ἐμείναμε μόνον μὲ τὸν προφορικὸν τοῦ συναισθήματος· μᾶς λείπει ὁ λόγος διὰ τὸ ἀντικειμενικὸν πεδῖον τοῦ βίου. Μόνον ἡμεῖς εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὄρανοὶ γραπτῆς γλώσσης. Ἴδου λοιπὸν τὸ κατόρθωμα τοῦ 1976. Αὐτὸ εἶναι τὸ σιωπηρὸν συμπέρασμα τοῦ Τσοπανάκη.

- Ὁ συγγραφεὺς διαπιστώνει ρητῶς: Ἔκαμε λάθος ὁ Ψυχάρης, ὁ Τριανταφυλλίδης καὶ οἱ Δημοτικιστῆς (τῆς Θεσσαλονίκης) νὰ πιστεύσουν οἱ ἴδιοι, νὰ παραπλανήσουν τὴν κοινὴν γνώμην καὶ νὰ παραπλανήσουν τοὺς κυβερνήτας τοῦ 1976: ὅτι δῆθεν μὲ τὴν προφορικὴν (δημοτικὴν) μορφήν τῆς γλώσσης μπορούμε νὰ ἐξυπηρετήσωμεν τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς μεταπολεμικῆς κοινωνίας —χωρὶς τὴν συνδρομὴν τῆς γραπτῆς γλώσσης πού ἐθάψαμε. Ὅχι, δὲν γίνεται. Λάθος πού τὸ ἐκάμαμε τὸ 1976 καὶ ὠρίσαμε καὶ τὴν Γραμματικὴν της τὸ 1976, χάλια. Τοῦλάχιστον ἄς διορθώσουμε ὅ,τι μπορούμε, ἐγὼ μὲ τὴν Γραμματικὴν μου αὐτὴ βοηθῶ καὶ ὁ Θεὸς ἄς μᾶς βοηθήσῃ.
- Καταργῶ τὴν μονοτονία, ἐπαναφέρω τὴν δασεῖα, τὴν ψιλὴν, τὴν περισπωμένην. Ἐπαναφέρω καὶ τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία, ὅπως ὑπεστήριζε καὶ ὁ Τριανταφυλλίδης. Ὅμως γιὰ νὰ μὴ τὸ πάρουν ἐπάνω τους οἱ καθαρευουσιάνοι, κρατῶ μερικὰς ἄνορθογραφίας. Προσθέτω μερικὰς προθέσεις, διορθῶ μερικὸς κανόνας, ὥστε νὰ μπορῆ κάπως νὰ σταθῆ ἡ γλῶσσα τοῦ 1976. Ἀλλὰ νὰ τὸ γνωρίζετε, αὐτὴ ἡ γλῶσσα τῆς ὁποίας ἡ μορφή δὲν εἶναι ἀποδεκτὴ ἀπὸ ὅλους, δὲν ἔχει κανόνας ὑποχρεωτικοὺς, ὅλα λέγονται ἔτσι καὶ ἔτσι, ρευστά, ἀκαταστάλαχτα, αὐτὴ ἡ γλῶσσα αὔριο κι' ὅλα θά ἀλλάξῃ· δὲν κοιτᾶτε τὴ γλῶσσα τῶν γηπέδων; Αὐτὴ ἡ γλῶσσα τοῦ 1976 δὲν ἔχει ἐλπίδα νὰ ζήσῃ. Ἐγὼ τοῦλάχιστον ἔχω τόσες ἐλπίδες προκοπῆς, ὅσες ἔχει καὶ ἕνας πού περιμένει νὰ κερδήσῃ τὸ λαχεῖο χωρὶς νὰ ἔχη ἀγοράσει λαχνό.
- Αὐτὰ λέγει ὁ καθηγητὴς Τσοπανάκης. Δηλαδὴ αὐτὰ τὸν ἐβοήθησεν ἡ αἴσθησις τῆς καταπατήσεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν νὰ ἀποτολμήσῃ. Αὐτὰ θά μπορούσε νὰ τὰ εἶχε εἰπῆ καὶ πρὶν ἀπὸ τριάντα χρόνια. Ἄν ὅμως τὰ ἔλεγεν, οὔτε καθηγητὴς θά γινότανε οὔτε Ἀκαδημαϊκός. Τιμὴ του εἶναι πού τὰ εἶπε καὶ τώρα. Οἱ σφῆκες ἔκαμαν τὰς πρώτας κριτικάς, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ἦτο ἀκαθόριστον, θολόν, γενικόλογον, κάπως σκυθρωπὸν καὶ ἀορίστως πως ἐπιφυλακτικόν. Δὲν ἐδιάβασαν ἐπιμελῶς καὶ τὰς 828 σελίδας, εἰς τὰς ὁποίας πλαγιορρημονῶν ὁ συγγραφεὺς ἐγκατασπείρει ἐμμέσως καὶ πλαγίως τοὺς πυρῆνας τῆς συγκεκριμένης ἀληθείας.

Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ τοῦ Ἀγαπητοῦ Τσοπανάκη εἶναι βιβλίον κανόνων προαιρετικῶν ἐνὸς εἶδους γλώσσης οὐδέποτε γραφείσης, ἀλλὰ μελλούσης νὰ συγγραφῆ. Μιᾶς γλώσσης ἀδελφῆς τῆς Esperanto καὶ τῆς Μακεδονικῆς τοῦ Τίτο. Ἡ ἀξία της εἶναι μεγάλη. Καταγγέλλει τὴν ἀπάτην τοῦ 20οῦ αἰῶνος —ὅτι δηλαδὴ θά ἦτο δυνατόν νὰ ζήσῃ τὸ ἔθνος χωρὶς τὴν γραπτὴν του γλῶσσαν, πού

εἶναι τὸ γνῶρισμα τοῦ πνεύματος τοῦ καὶ τῆς ψυχῆς του, μίαν ἀπάτην, τῆς ὁποίας θύματα καὶ δημιουργοὶ ἦσαν ὁ Ψυχάρης καὶ ὁ Τριανταφυλλίδης καὶ συνεχισταὶ τῶν κάτι ἄλλοι. Τὸ πρακτέον πρὸς ἐπανόρθωσιν τὸ ἀφήνει εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν ἐνόχων καὶ τὴν φιλοτιμίαν τῶν συνεχιζόντων. Ὁ καθηγητῆς Τσοπανάκης μὲ τὸ θαρραλέον του μῆνυμα εἶναι ἄξιος τιμῆς.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

Georgoulis K. D., *Philosophical Studies on Religion (Philosophika Meletemata peri Threskeias)*. Athens: Ekdoseis Dem. N. Papadema, 1976. Pp. 160.

Konstantinos D. Georgoulis (1894-1968), a native of Kalamata, was one of the most remarkable twentieth century Greek philosophers and educators. He studied Philology at the University of Athens, and Philology, Philosophy, and Pedagogics at the universities of Freiburg and Berlin, where among his teachers were the philosophers Husserl and Heidegger. For over two decades (1941-1964) he served as director of the Teachers College at Athens, and at the time of the appearance of the above-listed book he was secretary-general of the Greek Ministry of Education.

His book *Philosophical Studies on Religion* comprises ten lectures which he delivered during the years 1962-1964 (except for the first, which he delivered in 1957) at the Society of Friends of the People (*Hetaireia ton Philon tou Laou*) of Athens. They appeared posthumously, thanks to the initiative of Alexios I. Stephanou, who contributed a five-page prologue to the book and chose the title for it. Stephanou remarks that the volume could have been given the title *Philosophy of Religion*, but he did not use it because the lectures do not constitute a systematic approach to the subject. *The central concern is European nihilism*, which made its appearance during the closing part of the nineteenth century, *and the role which religion can play in liberating mankind from it*. The aim of Georgoulis, remarks Stephanou, *is to provide a positive answer to nihilism*.

The titles of the lectures are as follows: (1) European Nihilism and How it is to be Overcome; (2) Religion and Civilization; (3) Pascal, an Apologist of Christianity; (4) Religion and Science; (5) The Holy and the Divine; (6) The Religious Revival of Our Time; (7) Religion and History; (8) Religion and Art; (9) Philosophy of Religion and its Representatives; and (10) Religion and Ethics.

In Lecture 1, "European Nihilism and How it is to be Overcome", Georgoulis defines nihilism as the state of mankind when people do not believe in the existence of God, in spiritual values, in the reality of the true, the good, and the beautiful, and hence these cease to exert an influence on human conduct. The originative cause which generates nihilism is the loss of religious belief.

Among the consequences of nihilism, says Georgoulis, is the *will to power*. "The century in which we are living is par excellence the epoch of dynamic manifestations. The raising of the will to power (*boulesis pros dynamin*) to a metaphysical principle is today a passion which dominates not only the souls of an aristocratic oligarchy, but also the souls of the working class. Today the worker manifests himself as a bearer of a boundless will to power. Technics, with the unbridled thirst for action, has transformed everything into means for the acquisition of power. It does not pose questions about why and *for what purpose*. It wants action for the sake of action, power for the sake of power" (p. 21).